

RECENZE A ZPRÁVY O LITERATUŘE

Jihlava. Fotografie Miroslav Krob a Miroslav Krob jr. Úvodní text Vojtěch Cvek, stat' Historická Jihlava František Hoffmann, texty k fotografiím Zdeněk Laštovička a Renáta Pisková. Praha, KVARTA 1997, 152 s., cizojazyčná resumé.

Verši z Chvalozpěvu na město Jihlavu - z předhusitského latinského hymnu z roku 1410 - je uvedena reprezentativní publikace o Jihlavě, která se loňského roku dostala do rukou čtenářů a obdivovatelů historie tohoto bývalého moravského královského města, ležícího poblíž zemské hranice.

Stručné seznámení s bohatou historií města bylo svěřeno odborníkovi nadmíru povolnému, historiku Františku Hoffmannovi, jenž za svého působení v jihlavském archivu a muzeu měl možnost se důvěrně seznámit s dějinami města, ve kterých se střídala období vzestupů i pádů.

Přítomnost lidí pohybujících se po stezkách, které protínaly Jihlavsko už ve starověku, dokazují nálezy antických mincí. K roku 1226 je poprvé doložen název řeky Jihlavy. Od konce 12. století držel Jihlavu řád Německých rytířů, k roku 1233 pak byla duchovní správa kostela sv. Jana Křtitele postoupena želivskému premonstrátskému klášteru a dále strahovskému klášteru. K témuž roku se pak vztahuje první zmínka o Jihlavě jako vsi. Mocným impulsem k rozvoji středověkého města byl nález

bohatých stříbrných žil, kdy v letech 1237 - 1240 vyrostla Jihlava v královské město nebývalé velikosti, krásy a velkého významu. Úsilí o pravidelnou zástavbu a potvrzení městského charakteru dovršil v roce 1270 král Přemysl Otakar II. stavebním řádem, nejstarším v českých zemích. Již v 60. letech 13. století se v Jihlavě budují kamenné měšťanské domy. Na rozvoj a vzhled města měly také vliv řády dominikánů a minoritů stavbou svých klášterů a kostelů, z nichž kostel Povýšení sv. Kříže je ukázkou architektury připomínající vrcholnou francouzskou gotiku.

Město bylo také zároveň pevností a střediskem soudnictví. Jihlavské horní právo používané i jinými hornickými městy se stalo významnou právní normou pro důlní podnikání. Díky právníkovi Gozzovi z Orvieta byly zásady jihlavského horního práva dále rozpracovány v horní zákoník krále Václava II., známý pod názvem *Ius regale montanorum*. Z jihlavské právní školy vyšli také dva vynikající právníci - Václav z Jihlavy a Jan z Gelnhausenu, autoři velkých právních kodexů.

Ve 14. století, kdy se jihlavské stříbrné doly vyčerpaly, bylo město odkázáno na řemesla a obchod. Dále se pak F. Hoffmann zabývá postojí Jihlavy za husitské revoluce, ve které se město postavilo na stranu jejích nepřátel. V roce 1436 došlo v Jihlavě za účasti obou stran ke slavnostnímu přijetí tzv. basilejských

kompaktát, kterými bylo dosaženo narovnání mezi císařem Zikmundem a českými stavy.

Ani v dalším průběhu dějin se Jihlava neubráníla válečným konfliktům, z nichž nejtěžší byl v závěru třicetileté války, kdy bylo město obsazeno a poničeno Švédy. Po porážce českých stavů na Bílé hoře vstoupil do Jihlavy též jezuitský řád, aby zde, v luteránském městě, provedl rekatolizaci. Jezuité vybudovali chrám sv. Ignáce s bohatou barokní výzdobou.

V 18. století proslula Jihlava zejména jako exportní soukenické město, kterému sukna zaručila na čas prosperitu. Po napoleonských válkách, které způsobily mimořádné výdaje, však Jihlava nezachytila nástup průmyslové revoluce a začala hospodářsky stagnovat.

Město mělo od poloviny 18. století stálou vojenskou posádku, avšak pevnostní charakter již dávno ztratilo. Hradby, které je chránily, byly postupně rozebírány jako zdroj stavebního materiálu a dnes se jich dochovala jen část, včetně jediné brány Matky Boží.

Vznik samostatného Československa přinesl Jihlavě vyhrocení národnostních protikladů, které zde začaly již v 19. století se zvyšováním počtu obyvatel české národnosti. Následovalo krátké období nacistické krutovlády a teprve osvobození v roce 1945 změnilo poměry ve městě, když v souvislosti s postupimskou dohodou bylo z Jihlavy a z okolí odsunuto německé obyvatelstvo, čímž se uzavřela přes sedm set let trvající historie soužití Němců a Čechů v Jihlavě.

V letech 1949 - 1960 byla Jihlava sídlem kraje a v roce 1982 byla vyhlášena městskou památkovou rezervací, do jejíhož středu však byl po zbourání jihlavského „špalíčku“ necitlivě postaven obchodní dům Prior.

Knihla fotografií otce a syna Krobových zachycuje ta nejkrásnější místa Jihlavy v různých ročních obdobích a v různých denních i nočních hodinách. Všechny fotografie, ať už celého města, nebo jeho částí, jsou velkolepou ukázkou společného soužití města a přírody. Velice působivý je pohled na noční Jihlavu, stejně jako do jihlavského podzemního labyrintu (v délce 25 km) s obdivovanou raritou - svítící chodbou. Krásu Jihlavy může čtenář obdivovat jak při východu slunce, tak i při jeho západu. Nechybí ani architektonické památky -

nejvíce obdivovaný jihlavský krytý dvůr s hřebínkovou klenbou, rekonstruovanou původní výmalbou a arkádovou lodžii v Komenského ulici 10 (dnes Oblastní galerie Vysočiny), Dům mistrů na Masarykově náměstí (dnes Muzeum Vysočiny), unikátní osmiboká celokamenná věž minoritského kostela Nanebevzetí Panny Marie (80. léta 14. století), boční kaple minoritského kostela, kostel sv. Jana Křtitele, kašny se sochami bohyně Amfitrité a boha Poseidona (1797), interiéry jihlavské radnice. Své místo v knize mají také fotografie zachovaného opevnění v jihozápadní části Jihlavy.

Mezi nejpůvabnější fotografie však patří vyobrazení z Gelnhausenova kodexu s iluminacemi panovníků, stejně tak jako fotografie listiny českého krále Ferdinanda I., kterou panovník povyšuje dva jihlavské měšťany do šlechtického stavu 6. 1. 1542 na Pražském hradě, dále sklomalba městského znaku z roku 1539 z okenní výplně jihlavské radnice a v neposlední řadě privilegium na městský znak, udělené císařem Františkem Josefem (4. září 1900).

Jihlava a její památky na krásných a působivých fotografiích otce a syna Krobových stojí jistě za zhlédnutí. Neméně důležitou roli v celkově pozitivním vyznění této publikace hraje i vnější vzhled knihy - přebal a kvalitní tisk na křídovém papíře.

Eva Matejová

Josef HRDLIČKA - Markéta MARKOVÁ,
Telč. Památky ve městě a okolí. B. m., Josef Hrdlička 1996, nestr.

Rozsahem nevelká publikace (60 s.) si neklade za cíl důkladnější historickou analýzu či stavebně historický rozbor představovaných památek. Svým charakterem se jedná o propagačně naučnou publikaci, mající formu historického průvodce po památkách města a okolí. Je koncipována do třech prohlídkových okruhů tvořených vnitřním městem, Starým Městem a okolím, do nichž autoři rozložili svůj úmysl seznámit s památkami a jejich stručným historickým vývojem.

Po velmi krátkém úvodu, v němž autoři seznámují se základními údaji z historie města, se dostaneme k prvnímu okruhu, tj. vnitřnímu městu. Zde je pozornost věnována nejdříve telčskému hlavnímu náměstí Zachariáše z Hradce jako celku a poté jednotlivým významným objektům vnitřního města - zámku, hradbám, věži a kostelu sv. Ducha, kostelu sv. Jakuba, jezuitské koleji, kostelu Jména Ježíš, konviktu sv. Andělů, kostelu sv. Anny a na závěr židovským památkám. Na úvod je krátce pojednáno o vzniku města počínaje dvorcem patřícím českému králi, přes vznik osady v polovině 13. století (tzv. Staré Město) až ke vzniku Nového Města (též Nové Telče) v polovině 14. století. Centrum Nové Telče tvořilo středověké tržiště, dnešní náměstí, kolem kterého začaly být v průběhu 14. století stavěny gotické domy. Prostor náměstí byl zastavěn v průběhu 15. století. Významnými mezníky, které zasáhly do vývoje města, byly roky 1386 (požár města), 1464 (ustanovení mílového práva), 1530 (požár města) a zejména rok 1550, kdy Telč získal Zachariáš z Hradce. Autoři ve svém výkladu sledují stavební slohy, které ovlivnily charakter náměstí. I když zde můžeme najít větší či menší pozůstatky vlivu všech slohů od gotiky až po historicismus, nejvýrazněji se do podoby náměstí zapsaly gotika a renesance. Gotika dala náměstí jeho tvar a dispozici domů, renesance nezaměnitelně poznamenala průčelí. Zejména v části o renesanci si autoři všimají vnějších stavebních zásahů, především úprav a řešení fasád, které s sebou přinesli italská stavebníci, štukatéři a zedníci povolání Zachariášem z Hradce k přestavbě hradu, ale i vnitřních úprav, jež souvisely se zvýšenými nároky na pohodlí a bytovou kulturu. Pozornost je věnována také dvěma kašnám, z nichž první, se sochou sv. Markéty, pochází z období renesance, druhá, ozdobená sochou Siléna, je z roku 1827, a baroknímu mariánskému sloupu ze 2. desetiletí 18. století, jehož tvůrcem je David Lipart z Brtnice.

V další části zaměřili autoři pozornost na konkrétní památky vnitřního města. Svůj výklad začínají na telčském zámku, s nímž je neodmyslitelně spojeno jméno již vzpomínaného Zachariáše z Hradce. Ten přestavěl gotický hrad založený ve 3. čtvrtině 14. století na rene-

sanční zámek, který se v téměř nezměněné podobě dochoval do dnešních dnů. Právě této přestavbě, probíhající pod vedením italských stavitelů a řemeslníků v několika etapách v letech 1550 - 1580, je věnováno nejvíce místa. Vedle stavebně historického vývoje jsou představeny také zámecké interiéry. Závěrem je uvedena informace o dvou prohlídkových trasách, v zámku umístěné Galerii Jana Zrzavého a pobožce Muzea Vysočiny a o zámeckém parku.

Také u všech ostatních výše uvedených památek vnitřního města je zachycena jejich historie a stavební vývoj. U kostelů, konviktu a jezuitské koleje je pozornost věnována interiérum a jejich vybavení a výzdobě. V této části textu jsou uvedeny mnohé zajímavosti, např. to, že kolem poloviny 14. století Telč díky charakteru opevnění - spojení hradeb a vzájemně propojených rybníků - připomínala dokonalou vodní pevnost. Zajímavostí kostela Jména Ježíš, jehož vznik je spojen s jezuitskou kolejí, první barokní budovou ve městě, je, že průčelí je situováno kolmo k domům. V části věnované židovským památkám přibližují autoři vedle jejich popisu také historii židovské komunity v Telči

Druhý okruh prohlídky zahrnuje Staré Město, jež patří k nejzajímavějším částem Telče. Více místa je věnováno kostelu Matky Boží, nazývanému též Panny Marie, hřbitovu, kapli sv. Rocha, městskému špitálu a zejména souboru barokních soch Na dláždách. Tento soubor vznikl mezi léty 1750 - 1770 pravděpodobně na objednávku telčských jezuitů. Je tvořen devíti sochami, jejichž autorství je připisováno Kašparu Oberovi, tvůrci barokní výzdoby zámku v Jaroměřicích nad Rokytnou. Závěrem je zmíněno také sousoší sv. Rodiny na křižovatce ulic Svatoanenské a Furchovy z roku 1728, kaple Jména Panny Marie a boží muka, z nichž jsou podrobněji popsána gotická (1485) na hrázi Ulického rybníka a pozdně renesanční, dnes druhotně umístěná u brány do zámku.

Poslední prohlídkový okruh je veden okolím města. Představen je kostel sv. Vojtěcha u Studnic, kostel sv. Jana Nepomuckého, ležící 1 km západně od města, kaple sv. Karla u Vanova, vesnička Dobrá Voda s kostelem sv. Jáchyma, hrad Roštejn, Nová Říše s klášterem a kos-

telem sv. Petra a Pavla, Kostelní Vydří a Velká Lhota. Pasáž o kostelu sv. Jana Nepomuckého seznamuje s kultem tohoto světce v Telči a okolí, dozvíme se, že v Dobré Vodě se dolovalo zlato a vesnice poměrně dlouho sloužila jako lázeňské místo pro osoby trpící revmatickými potížemi, že největší sláva hradu Roštejna je spojena opět se jménem Zachariáše z Hradce, který ho přebudoval na lovecký zámek. Více místa je věnováno Nové Říši. Vedle informací o premonstrátském klášteře a kostele nechybí zmínka o učitelském působení významného básníka Otokara Březiny v Nové Říši a o hudební tradici místa, která je reprezentována jmény bratrů Pavla a Antonína Vranických a Jana Nováka. Zajímavostí Velké Lhoty jsou vedle sebe stojící kostely dvou evangelických církví, reformované a luterské. Kostely a fary tvoří památkově chráněný Evangelický toleranční areál.

Závěrem nabízejí autoři několik výletů do vzdálenějších míst (Jihlava, Dačice, Slavonice, Jaroměřice nad Rokytnou, Jindřichův Hradec, Žirovnice a hrad Landštejn).

Text průvodce vhodně doplňují krásné barevné fotografie Antonína Bíny, Karla Křížka, Františka Železného, Stanislava Maxy a autorů textu. Obzvláště zdařilé jsou letecké pohledy agentury Lorion Praha, které umožní neznalému čtenáři rychle se orientovat po městě.

Touto publikací chtěli autoři formou nenáročného historického textu seznámit s významnými památkami regionu a přispět tak k jeho propagaci. O tom, že si Telč pozornost zaslouží, svědčí to, že v roce 1970 bylo její historické jádro vyhlášeno městskou památkovou rezervací a v roce 1992 bylo město zapsáno do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Roku 1995 bylo Staré Město prohlášeno městskou památkovou zónou.

Domnívám se, že se autorům podařilo jejich záměr naplnit. Ke zdařilému výsledku zajisté přispěla i velmi pěkná grafická úprava brožury, kterou provedl Jiří Figer.

Radomír Ševčík

Vlastivědné práce Jaroslavy Paulusové o Dušejovsku

V minulých letech vyšlo díky pochopení obecních úřadů a za pomoci příspěvků od místních sponzorů pět publikací s regionální historickou tematikou učitelky Základní školy v Dušejově, dlouholeté vlastivědné pracovnice a kronikářky Jaroslavy Paulusové.

Jsou to *Dušejov a okolí*, Dušejov, Obecní úřad 1993, 115 s., 19 kreseb v textu, *Dušejov - rody a popisná čísla*, Dušejov, Obecní úřad 1995, 144 s., 549 fotografií v příloze, *Miličov*, Miličov, Obecní úřad 1994, [20] s., 3 kresby v textu, *Miličov, Nový Rychnov a okolí ve vzpomínkách svých rodáků*, Miličov - Nový Rychnov, Obecní úřady 1996, 148 s., 47 kreseb v textu, 28 fotografií v příloze, a *100 let činnosti dobrovolných hasičů v Hojkově*, Hojkov, Obecní úřad a Sbor dobrovolných hasičů 1995, 27 s., 8 fotografií v textu.

Region, který je v ohnisku jejího zájmu, se nachází severně od přírodního parku Čerínky; na východě je vymezen řekou Jihlavou, která zde tvoří hranici mezi Čechami a Moravou, na západě vrchem Křemešníkem. Přirozenou osu tvoří povodí Jedlovského potoka.

Obsahem první ze zmíněných monografií je vyprávění o sedmisetleté historii Dušejova. Text je rozvržen do devíti kapitol.

Dušejovsko patřilo k území kolonizovanému želivským klášterem v průběhu 12. a 13. století. Tehdy šlo o prostor pohraničního hvozdu mezi Moravou a Čechami. Ačkoli první písemná zmínka o Dušejovu pochází až z 10. prosince 1346, klade autorka jeho vznik do doby kolem poloviny 13. století, kdy byl hlavní proud vnitřní kolonizace z Čech ukončen a celá oblast osídlena.

V prvních dvou kapitolách zahrnujících období od prvotního osídlení až do následků třicetileté války pro nedostatek určitějších zpráv využívá autorka historicky podložených paralel z nejbližšího okolí. Týká se to válečných událostí, závěrů o hospodářském životě a vesnické samosprávě. Připomínají se velké kolonizační změny na Jihlavsku, které souvisejí se zdejším objevem stříbrné rudy, a těžba stříbra na Pelhřimovsku a Humpolecku. Dušejovsko, stojící stranou těchto převratných změn, prožívá v té době intenzivní fázi kultivace pozemků.

V rámci širších souvislostí je pojato i husitské období. Poměry doby pohusitské a bělohorské jsou ilustrovány na vzestupu a pádu rodu Trčků z Lípy, kteří se po převzetí želivského panství v roce 1468 stali panskými zbohatlíky.

Dušejev se stal po přikoupení želivského panství Trčky k panství větrnojeníkovskému jeho trvalou součástí až do roku 1848.

Více informací o vsi podává až berní rula z roku 1654. Od počátku 18. století a za tereziánských a josefínských reforem dochází na větrnojeníkovském panství ke zvýšené stavební činnosti. Dokladem toho je v roce 1723 zahájená stavba barokního zámku v centru panství, na níž se podílel Giovanni Santini.

Reformní období přináší více údajů o Dušejevu samotném, takže se výsledný obraz vesnice stává poněkud zřetelnější, což autorka dokumentuje na diferenciaci selské zástavby, pozvolných změnách ve způsobu bydlení, stavbě nového zděného kostela a založení školy.

Přechod od feudalismu ke kapitalismu je nastíněn rozbořením údajů stabilního katastru a matrik.

Následující období do počátku 1. světové války je již tematicky diferencováno. Autorka přináší řadu údajů týkajících se správy obce, výstavby, hospodářských a sociálních poměrů, růstu řemesel a živností, kostela a církevních záležitostí, školy, pošty, Sboru dobrovolných hasičů, kulturního a společenského života. Postupně se tak před našima očima stále více odkrývá proměna tradiční venkovské pospolitosti.

Obraz vesnice v meziválečném období předkládá J. Paulusová na podobném tematickém půdorysu. Podtrhuje charakteristické rysy té doby, jako byl vznik tělocvičných jednot Sokol a Orel, nové hospodářské snahy, růst dalších řemesel a živností, změny ve výstavbě a správě obce.

Okupace je popsána s důrazem na osudy nuceně nasazených v Německu. Zvláštností bylo, že v obci se začalo s výstavbou české měšťanské školy. Květnové dny a okamžiky osvobození byly poznamenány dramatickými událostmi s tragickými důsledky.

Poválečné období a následující vývoj je doveden do počátku devadesátých let. Pozornost

je zaměřena na změny v oblasti zemědělské výroby a později velkovýroby, služeb, školství, kultury, náboženského života, tělovýchovy a činnosti společenských organizací. Autorka usiluje o hutný text a o co nejúplnější zdokumentování vývoje obce. Záměr se jí podařilo s úspěchem splnit. Existující pramenná základna to umožnila v nejvyšší míře v časovém úseku od poloviny minulého století.

V publikaci *Dušejev - rody a popisná čísla* se J. Paulusová pokusila o vytvoření rodopisné kroniky celé obce. Důraz je proto kladen na hledisko genealogické s aspekty sociálními a hospodářskými. Textová část charakterizuje populační a stavební vývoj Dušejeva od konce třicetileté války do současnosti.

Zvláštní pozornost je věnována deseti nejrozšířenějším rodům v místě. Je sledován jejich počátek v hlavní rodové linii od prvního výskytu rodového jména a její větvení po mužské linii v diachronním postupu. Zaznamenány jsou důležité události, které se vyskytly u předků v průběhu jednotlivých rodových linií, a to počínaje od popisného čísla, odkud zakladatel rodové linie pocházel, včetně natality, mortality, růstu a poklesu hospodářské úrovně členů rodu, profesionality a náboženského vyznání.

Stěžejní je oddíl týkající se komplexní charakteristiky jednotlivých stavení, seřazených podle popisných čísel. Podrobně jsou uvedena jména všech majitelů selských usedlostí, chalup, řemeslnických a živnostenských domků a příbytků podruhů.

Autorka nás seznamuje se způsoby nabývání majetku, velikostí pozemků, počtem kusů polí, jejich polohou a umístěním v pluzině, hospodářským vybavením statků, údaji o cenách selských gruntů, poddanských povinnostech vůči vrchnosti, množstvím tažného a užitkového dobytka. U každého stavení je uveden i jeho tradiční název.

Přehledně je proveden popis původní stavební dispozice každé zemědělské usedlosti před následujícími přestavbami a modernizací. Uveden je i stavební materiál, druh střešní krytiny a zaznamenány jsou změny v souvislosti s úpravami terénu v bezprostředním okolí stavení.

Zvláštní oddíl tvoří u každého domovního čísla poznámky příslušníků zemědělské vrstvy

ke způsobu hospodaření v minulosti, provozovatelů řemesel a živnostníků a vzpomínky pamětníků z nejstarší generace.

Cennou součástí publikace je obrazová příloha, která zabírá polovinu rozsahu. Z původního množství 1500 fotografií byla po tematicky diferencovaném výběru zařazena třetina, další část tvoří novinové výstřižky. V prvním oddílu obrazové přílohy jsou zařazeny fotografie doplňující informace o rodech a stavebních objektech a ilustrující historickou tematiku obsaženou ve vzpomínkách pamětníků.

Druhá část přílohy zachycuje různorodost života obce z hlediska společenského, kulturního a ekonomického.

Zpracování rodopisů v teritoriu obce je přínosem k lepšímu poznání občanské genealogie jejich obyvatel a umožňuje jim ji dále tvořivě rozvíjet. Publikace je zaměřena nejen na současného čtenáře. Poslouží i dalším generacím, které budou hledat cestu k zodpovězení otázky, kdo byli moji předkové a jaké byly jejich životní osudy.

Soustředění pozornosti na životní osudy předchozích generací vychází z představy autorky chápat dějiny především jako dějiny člověka. Z tohoto hlediska lze konstatovat, že se jí záměr podařil.

Práce o Milíčovu je určena obyvatelům a rodákům obce a za jejich spolupráce také vznikla. Byla vydána při příležitosti sjezdu rodáků v roce 1994.

V první části, nazvané Z nejstarší historie obce, se dovídáme, že v držbě Milíčova se vystřídala celá řada majitelů, přičemž po určitou dobu byl rozdělen mezi dvě panství. Chudá horská vesnice byla zpočátku ušetřena robotních povinností. Jako zemědělská obec se vyvinula jen v rozsahu několika desítek usedlostí. Již po 1. světové válce zde nastal proces trvalého úbytku obyvatelstva, jehož následkem byl zánik některých stavení a služeb.

Další část, Popisná čísla v obci a jména jejich majitelů, obsahuje výčet všech majitelů, převážně od roku 1788, spolu s majetkovými převody a stavebními úpravami.

Závěrem je připojeno několik poznámek k událostem, které se nějakým způsobem dotkly obce; z nich nejvýznamnější byly 1. světová válka, elektrifikace obce v roce 1936 a účast

obyvatel na nucených pracích v Německu za 2. světové války. Zmíněn je hasičský sbor založený v roce 1890 a chráněná přírodní lokalita v katastru obce.

Osm sešitů psaných vzpomínek milíčovského rodáka Josefa Tomana a vyprávění dalších pamětníků spolu se vzpomínkami novorychnovského kronikáře Roberta Svobody tvoří základ brožurky *Nový Rychnov a okolí ve vzpomínkách svých rodáků*, jejíž obsahová náplň postupně vykryštovala po setkání milíčovských rodáků v roce 1994.

Obsah je rozdělen do devíti kapitol podle témat shrnutých pod názvy Pověsti našeho kraje, Toulky přírodou, Jak se dříve žilo, Kulturní život vesnice, Nový Rychnov, Milíčov, Doba okupace a války, Doba poválečná a začátky družstva a Nahlédnutí do lidských osudů.

Texty byly J. Paulusovou redakčně upraveny. Jsou založeny na realistickém popise místních, věcných a časových okolností a událostí. Obsahují různorodé komentáře, svědectví, vzpomínky a charakteristiky, které se vztahují ke sledované oblasti. V některých případech jsou uvedeni dva spoluautoři, případně jsou v pokračování k témuž tématu doplněni dalším.

Obrazová příloha se dělí na části, z nichž jedna se týká Milíčova, druhá Nového Rychnova. V obou je zvýrazněn retrospektivní akcent.

Poslední z uvedených prací - *100 let činnosti dobrovolných hasičů v Hojkově* - se zabývá historií hasičského sboru v Hojkově. Po nástihu dějin obce od osídlení kraje, přes první písemnou zmínku o obci, přehled jejich majitelů, až po události 19. a 20. století následují v druhém oddíle drobné kapitoly věnované hasičskému sboru.

Informují o jeho založení, požárech v minulosti, činnosti do konce 1. světové války, v samostatné republice, požárech ve 30. letech, době okupace, po 2. světové válce a v 50. letech a od 60. let do současnosti. Připojena je poznámka o oddíle mladých hasičů.

V textové příloze jsou v časové posloupnosti uvedeni starostové (předsedové), velitelé, jednatele a seznam členů Sboru dobrovolných hasičů Hojkov v roce 1995.

Obrazovou přílohu uvnitř textu tvoří pohlednice z první poloviny 20. století a indikač-

ní skica obce z roku 1829. Ostatní fotografie dokumentují proměny v počtu členů a obsazení sboru v různých časových obdobích.

Záslužná vlastivědná činnost Jaroslavy Paulusové nachází ocenění nejen mezi regionálními vlastivědnými pracovníky a historiky, ale i mezi obyvateli obcí, jimž jsou její publikace především určeny. Můžeme předpokládat, že se vzhledem k autorčině vytrvalosti a pílí brzy dočkáme dalších jejích prací.

Lubomír Peltan

Jan M. DOBRZENSKÝ z DOBRZENICZ,
Z Dobřenic je cesta dlouhá, Havlíčkův Brod, Hejkal 1996, 176 s.

Potomek starobylého českého šlechtického rodu Dobřenských z Dobřenic veden láskou a úctou k předkům a svými historickými zálibami a znalostmi vydal již v roce 1980 v zahraničí první samizdatové vydání své publikace (druhé v roce 1987), která se až po změně politických poměrů v České republice mohla dostat také do rukou širšího okruhu českých čtenářů. Po návratu z Kanady v roce 1991 připravil pak třetí opravené a doplněné vydání knihy, které se však sám již nedočkal, neboť krátce před jejím vytištěním zemřel ve věku nedovršených 85 let. Kniha pak vyšla nákladem rodiny Dobřenských a nadace Podzámčí Chotěboř.

Dějiny šlechtických rodů jsou bezesporu atraktivním tématem ke zpracování, jak dokazují některé nedávné pokusy o jejich zachycení (Kinští, Haugwitzové), přičemž výsledek nebývá vždy nejlepší. V práci J. M. Dobrzenského však převládá poctivá snaha dobrat se v úplnosti dějů jednotlivých větví rodu, k čemuž napomáhají také autorem zpracované genealogické tabulky a jmenný a místní rejstřík v závěru publikace.

Rod, který má ve svém znaku bílého čápa v modrém poli, hledá svůj původ ve východních Čechách, kde jsou poprvé doloženi k roku 1339 jako svědkové listiny Zdeněk a Bohuněk z Dobřenic. Rod patřil od 14. století k nižší šlechtě a vlastnil ve východní části Čech drobné statky, které pak přecházely často z jedné

větvě na druhou. Již od konce 15. století se rod začal dělit na několik linií, které postupně vymíraly po meči. Panovnice Marie Terezie povýšila v roce 1744 Dobřenské z barchovské linie prostřednictvím Václava Petra I. a jeho bratrů do stavu svobodných pánů a potštejnská větev rodu byla v roce 1906 povýšena do stavu hraběcího. Do dnešních dnů se dočkala své existence větev chotěbořská a potštejnská z barchovské linie, jejíž příslušníci většinou po roce 1945 či 1948 odešli do emigrace na Západ, aby se někteří z nich vrátili v roce 1991 ke správě svého restituovaného majetku (Chotěboř).

V úvodních kapitolách své knihy se autor zabýval vznikem obce Dobřenic poblíž Hradce Králové a původem Dobřenských, rozdílem mezi pány a rytíři v Čechách v předbělohorském období a pojednal také o erbovní pověsti rodu s bílým čápem ve znaku, kterou situoval do 16. století. Po kapitole pojednávající o nejstarších generacích rodu v době vlády Lucemburků až po první Habsburky jsou další kapitoly věnovány jednotlivým větvím rodu, jehož příslušníci působili zejména v 17. až 19. století v úřednické a vojenské službě císaři nebo se také věnovali hospodaření na svých statcích, přičemž tato činnost někdy skončila i konfiskací pro dluhy a ztrátou zděděného majetku.

Každá kapitola se skládá ze stručných medailonků příslušníků větve rodu, kde jsou u každého jednotlivce zachyceny údaje zjištěné o něm v pramenech nebo v příslušné literatuře. Na závěr kapitoly je pak otištěna přehledná genealogická tabulka větve rodu, popřípadě je tato kapitola ještě ozdobena reprodukcí kresby sídla této větve (obvykle tvrz nebo zámek).

Samostatná obrazová hlubotisková příloha knihy pak přináší současné fotografie i historické veduty některých rodových sídel, renesanční náhrobky ze 16. století nacházející se u kostela v Dobřenicích, barokní portréty a fotografie ze 2. poloviny 19. století významných příslušníků rodu.

Svůj text autor doplnil také o několik příloh v závěru, z nichž první čtyři jsou genealogické a dokumentují příbuznost Dobřenských s Karlem Velikým, Přemyslovci, Piastovci a Arpádovci. Otištěno je také prohlášení členů starých českých rodů k nedotknutelnosti území české-

ho státu, předložené 17. září 1938 prezidentu republiky dr. E. Benešovi v době silícího tlaku nacistického Německa a Henleinovy strany na rozbití republiky, a také prohlášení věrnosti české a moravské šlechty národu ze září roku 1939 adresované protektorátnímu prezidentu Háchovi, obě s podpisy členů rodu Dobřenských.

Je samozřejmé, že při takovém množství jmen a letopočtů se v publikaci vyskytují drobné nepřesnosti a tiskové chyby, což však nijak neubírá na významu tomuto genealogickému dílu a vlastně také kronice rodu Dobřenských. Všechny zjištěné údaje o jednotlivých členech rodu pak byly autorem doloženy odkazem na prameny či literaturu, často však bohužel s neúplnými či nepřesnými citacemi.

Na předešlé knihy je otištěna mapka východní části Čech s vyznačením míst, kde žil rod Dobřenských v průběhu 14. až 20. století, zapomenuto je zde však na Plandry u Jihlavy. Kniha je opatřena vkusnou obálkou s barevným znakem Dobřenských.

V současné době je uložen rodinný archiv potštejské větve rodu ve Státním oblastním archivu v Zámrsku a chotěbořsko-úhrovské větve v Moravském zemském archivu v Brně, kde byl k němu nedávno zpracován nový podrobný inventář autorem této zprávy.

Vzhledem k tomu, že při psaní rodové kroniky J. M. Dobrzenským nebyly tyto archivní fondy autorovi přístupny, je naděje, že genealogové, kteří se budou v budoucnu zabývat historií tohoto starobylého českého rodu, mohou ve zmíněném archivním materiálu nalézt vhodné doplnění této pozoruhodné knihy.

Bohumír Smutný

Vít KŘESADLO, *Jihlavská česká městská registra v letech 1573 - 1574, Západní Morava I, 1997, s. 88 - 93.*

Nový vlastivědný sborník, k jehož vydání se spojily státní okresní archivy Třebíč a Žďár nad Sázavou, přinesl již ve svém prvním čísle také studii z Jihlavska. Jde o diplomatické i obsahové zhodnocení českých register města Jihlavy z let 1573 - 1574. V Jihlavě byla nejpozději od roku 1573 vedena registra čili koncepty

nebo opisy vydané korespondence (tzv. kopiáře) ve dvou řadách - české a německé. Česká řada má sedm svazků z let 1573 - 1615, německá tři svazky z let 1573 - 1613, z let 1625 - 1638 jsou zachovány dva českoněmecké svazky.

Recenzovaná studie se zabývá prvním svazkem českých register, obsahujícím zápisy z let 1573 - 1574. Můžeme ji rozdělit na dvě části. V první jde o diplomatický rozbor celého rukopisu, v němž autor identifikuje tři výrazné písařské ruce. Druhá část je věnována zápisům z let 1573 - 1574, jejichž registry zpracoval Vít Křesadlo ve své diplomové práci, obhájené na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně v roce 1996. Mezi těmito zápisy převažují, řečeno diplomatickou mluvou, misivy neboli listy poselací, dále jsou zde čtyři listy zachovací, dva listy mocné a jeden list svědečný. Také tyto typy písemností autor popisuje a diplomaticky hodnotí. Jak diplomatický rozbor rukopisu, tak rozbor jednotlivých typů v něm zachycených písemností jsou tedy cenným příspěvkem k dějinám jihlavské městské kanceláře v druhé polovině 16. století.

Z hlediska obecných dějin je zajímavý především obsah v registrech zachycených písemností. Nejčastějším jejich tématem jsou dluhy, především záznamy o vymáhání dluhů včetně dokladů o obstávkách, které měly k vymáhání dluhů pomoci. Početná skupina listů se týká půjček, další rozsáhlá skupina dědických záležitostí, tedy stejně jako dvě předešlé skupiny opět peněz. Časté jsou žádosti o propuštění poddaných z panství, kterým v této době vrchnost nečinila žádných překážek. Hojná byla rovněž korespondence v záležitostech jihlavských poddaných, projednávaných na jiných soudech, registra však neobsahuje naučení jihlavské rady nižším soudům jihlavského právního okruhu. Zato obsahují doklady o odvolání se sporných stran, nespokojených s rozhodnutím jihlavského práva, k zemským úředníkům nebo přímo k císaři. Několik listů informuje o snaze Jihlavy získat zkušeného městského písaře, jiné souvisí s osobou jihlavského městského lékaře i jihlavského kata. Z jihlavských řemeslníků jsou v listech uváděni nejčastěji soukeníci a řezníci, je zde zmíněna i jihlavská papírna.

Ivan Štarha

Václav BŮŽEK - Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha, Mladá fronta 1997, 320 s., 32 obr. příl.

V roce 1997 se řada kulturních událostí dotýkala předního expozičního počínu sezóny, výstavy Rudolf II. a Praha. Bohatý doprovodný program zahrnoval doplňkové výstavy, přednášky, rozhlasové a televizní pořady i několik knižních titulů. K těm zdařilejším lze přiřadit knihu Václava Bůžka, Josefa Hrdličky a kol. s názvem *Dvory velmožů s erbem růže*, kterou vydalo nakladatelství Mladá fronta.

Cílem ucelené monografie, sestávající z dvaceti tří autorizovaných kapitol, je postihnout všechny podstatné stránky života aristokratických dvorů dvou nejvýznamnějších jihočeských rodů konce 16. a počátku 17. století - Rožmberků a pánů z Hradce. Kniha vzniká spoluprací historiků, muzikologa a znalce dějin umění vzešla z okruhu pracovníků Historického ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Nabízí nevšední badatelské výsledky zejména z oblasti studia hmotné, ale i duchovní kultury pozdně renesančních a manýristických aristokratických rezidencí, opřené o dlouhodobý archivní výzkum. Kniha se teritoriálně neomezuje pouze na prostor jižních Čech, ale v souladu s vrchnostenskou držbou svým záběrem proniká i na území přilehlé jihozápadní Moravy. Všimá si především poměrů v Telči, za Zachariáše z Hradce sídle rodové sekundogenitury pánů zlaté pětilisté růže. Stranou pozornosti autorů nezůstala ani Polná, ve druhé polovině 16. věku náležející do vlastnictví hradecké vrchnosti, a Brtnice, představená zejména jako sídlo Hynka Brtnického z Valdštejna.

Tematicky široký záběr publikace věnuje prvořadou pozornost dosud opomíjeným projevům kultury všedního a svátečního života na dvorech i v rezidenčních městech posledních Rožmberků a pánů z Hradce. Úvodní část se zabývá základní charakteristikou obou šlechtických rodů v rovině personální, politické a hospodářské. V následujících kapitolách zaměřili autoři pozornost na vývoj renesanční výtvarné kultury zámeckých sídel na dominích pánů červené a zlaté pětilisté růže. Připomněli

zejména stavební aktivity v Jindřichově Hradci, Telči, Českém Krumlově, Kratochvíli, Bechyni a Třeboni. Zvláštní pozornost věnovali přenosu kulturních vztahů i uměleckým kontaktům pražského rudolfinského okruhu s jindřichohradeckou a českokrumlovskou rezidencí. Objasnili také nové architektonické formy a jejich funkce, výzdobné i dekorativní techniky včetně působení italských i domácích architektů, zedníků, kameníků, malířů či sochařů. Specifické místo v rezidenční síti obou rodů měly v druhé polovině 16. století pražské paláce, jejichž udržování představovalo pro jihočeské velmože nezbytnou nutnost a zároveň i mimořádnou příležitost k rodové reprezentaci.

K přednostem publikace se řadí snaha autorů co nejvěrněji postihnout chod velmožského dvora a jeho vnitřní strukturu. Nové pohledy na mentalitu renesančního velmože přináší zejména kapitola pojednávající o aristokratické rodině. Autoři v ní věnovali pozornost životním cyklům velmože - narození, křtinám, výchově, vzdělání, výběru partnera, svatbě a smrti. Především detailní studium rodinné korespondence nabídlo pozoruhodné zprávy o manželském soužití i vnímání biologických stavů - předně těhotenství, nemocí, opilosti a projevů stesku.

Náležitý prostor autoři vyhradili společenskému životu velmožských rezidencí. Podrobně popsali významný rituál svatby i pohřbu renesančního aristokrata. Zabývali se také návštěvami urozených hostů z řad šlechty i církve, jejichž příjezdy pravidelně zpestřovaly život rezidencí. V této souvislosti byly objasněny rovněž stravovací návyky, provoz panských kuchyní, problematika stolování, jídelníčku i průběh aristokratické hostiny. Samostatné pozornosti se dostalo zhodnocení velmožského mecenátu a zahraničnímu zpravodajství.

Příslušníci obou jihočeských rodů považovali za součást společenské reprezentace do držování módních zvyklostí v oděvu i účesu. Kapitola věnovaná tomuto tématu objasnila základní charakter ošacení velmože a jeho manželky, dětí, členek fraucimoru i dvořanů. Upozornila na nepostradatelnost vhodných módních doplňků, klenotů a odpovídajícího účesu. Společně s péčí o zevnějšek se v pozdně

renesanční době nezapomínalo ani na hygienické zásady. V prostorách rezidenčních sídel obou rodů zněla hudba, tvořící součást rituálů i společenské komunikace.

Životní styl jihočeských aristokratů byl velkým vzorem a inspirací pro domácnosti rezidenčních měst. Především úředníci ve službách vrchnosti, trvale žijící v podzámčí, často zprostředkovávali kulturní přenos a formovali charakter měšťanských domácností. Společenský život města velkou měrou ovlivňovala katolická církev, oslovující značnou část obyvatelstva. Autoři neopomněli zmínit ani problematiku kriminality a otázku působení Italů („Vlachů“) v městech a městečkách jižních Čech a jihozápadní Moravy. V závěrečné kapitole představili autoři formou medailónů životní osudy některých pozoruhodných postav spjatých se dvory jihočeských velmožů a dotvářejících pestrý obraz života mezi zámek a podzámčím.

K přednostem titulu se řadí kvalitní fotografie zámeckých sídel, reprodukce portrétů šlechticů a šlechtičen i dobové ilustrace z renesančních minucí. Sympatický exkurz do myšlení renesančního člověka umožňují rovněž verše, citáty i úryvky z korespondence uváděné v záhlaví jednotlivých kapitol. Kniha je opatřena přínosným slovníčkem dobových a méně obvyklých pojmů. Vedle jmenného rejstříku obsahuje široký výběr z pramenů a literatury i obsáhlá anglická resumé.

Markéta Hrdličková

Nové příspěvky k dějinám renesanční a barokní Telče

V předchozích letech vyšlo několik časopi-
seckých studií, které se nezabývaly přímo ději-
nami města Telče, ale přesto přinesly řadu no-
vých poznatků o jeho držitelích - posledních
pánech z Hradce a Slavatech - i o způsobu živo-
ta na telčském panství. Autorem první byl Vác-
lav Ledvinka, který zaměřil svou pozornost na
rezidenci a aristokratický dvůr Zachariáše
z Hradce mezi léty 1550 a 1589. Jeho přednáš-
ka, proslovená v říjnu 1992 v Českém Krumlo-
vě na vědecké konferenci „Život na dvoře

a v rezidenčních městech posledních Rožmber-
ků“, vyšla poté ve sborníku z tohoto sympo-
zia.¹ Autor zde kriticky shrnul poznatky starší
literatury týkající se vývoje pozemkové držby
hradecké vrchnosti na jihozápadní Moravě, re-
zidenční síť pána zlaté pětিলisté růže, jeho poli-
tické kariéry a stavebních prací na telčské rezi-
denci. V další části se zabýval některými
aspekty života na telčském sídle, zejména otázkou
modernizace jejího vnitřního vybavení
a počtem i skladbou velmožova dvora. Rovněž
v těchto pasážích utřídil již převážně známá
fakta.² Ledvinkova studie nepřináší takřka žád-
né nové poznatky, je však cenná jako pokus
o celistvý pohled na Zachariášův dvůr na zá-
kladě dosud známých údajů. Za pozornost stojí
také autorovo upozornění na možné metodické
přístupy k dalšímu výzkumu.

Jeden z možných přístupů, totiž poznání ně-
kterých dosud nezodpovězených otázek spja-
tých se životem Zachariáše z Hradce na zákla-
dě písemností z fondů ostatních šlechtických
rodů, využil ve své studii Zdeněk Vybíral. Ten
se společně s problematikou rozvratu majetku
pánů z Ludanic zabýval také podílem Zachari-
áše z Hradce na tomto aktu.³ Telčský pán byl po
smrti Václava Rokytského z Ludanic v roce
1571 jmenován poručníkem jeho nezletilé dce-
ry Kateřiny a po tři roky se podílel na správě lu-
danických statků. Během této doby došlo něko-
lika spornými prodeji ke snížení hodnoty
ludanického zboží a tím k poškození pozdější
manželky Petra Voka z Rožmberka (jeho sň-
tek s Kateřinou z Ludanic se uskutečnil 14. 2.
1580). Role hradeckého velmože spočívala
podle autora v nedodržování právních norem
a zvyklostí při přebírání sirotčího majetku
i jeho správě, v prodeji nemovitého majetku
a rodinného stříbra pod cenou a ponechání si
části peněz utržených při prodejích. Přestože
Zachariáš nebyl jediný, kdo se na sirotčím ma-
jetku obohatil, nabourává jeho role dosud vžitý
a poněkud jednostranný obraz staročeského
milovníka dobrých mravů. Vybíralův příspě-
vek není pouze dokladem o velmožově charak-
teru, ale přináší také možnou odpověď na otáz-
ku finančních zdrojů Zachariáše z Hradce,
u něhož dosavadní literatura vždy neopomněla
zdůraznit vynikající ekonomické vlastnosti.
Z dalších dosud známých pramenů vyplývá, že

telčský pán získával peněžní prostředky také prodejem části majetku své první manželky Kateřiny Hradecké z Valdštejna,⁴ půjčkami sirotčích peněz či zcela běžnými úvěrovými operacemi.⁵ Teprve důkladné zodpovězení těchto otázek napomůže vytvoření vyváženějšího portrétu telčského pána. S tím souvisí i poznání funkcí jeho sídel, jak se o to na příkladu jeho domu v Brně v závislosti na velmožově politickém působení pokusily Hana Jordánková a Ludmila Sulitková.⁶

Dosud nezpracovanou problematikou hospodaření poddaných na panství Telč se na příkladu vsi Strachoňovice mezi léty 1580 a 1644 zabýval David Valůšek.⁷ Podkladem pro jeho příspěvek, přednesený na studentské vědecké konferenci v Hradci Králové v listopadu 1996, mu byly urbáře panství a pozemkové knihy, vedené od počátku osmdesátých let 16. století. Po vyličení dějin vsi a správy panství se autor věnoval otázce majetkové držby osmnácti usedlostí ve výše zmíněné lokalitě. Jádrem jeho stati, doplněné přehledně zpracovanými tabulkami a grafickými přílohami, představuje rozbor údajů získaných studiem uvedených pramenů, zejména zadluženosti poddanských gruntů, jejich doplácení, frekvenci směn gruntů, hodnoty jednotlivých usedlostí a jejich zatížení feudální rentou. V návaznosti na tyto výzkumy se autorovi podařilo upřesnit datování jednoho ze tří urbářů telčského panství, sepsaných za správy posledních pánů z Hradce, do roku 1589.

Jestliže dějiny renesanční Telče a především osoba Zachariáše z Hradce se těší takřka stále pozornosti historiků, doba barokní již tolika badatelům neoplývá. I ona však dala městu nepřehlédnutelnou osobu, která se natrvalo zapísala do jeho dějin - Františku Slavatovou z Meggau (1610 - 1676). Více než devadesát let po vydání monografie od Aloise Hrdličky se této aristokratce dostalo pozornosti z pera Sylvy Řeřichové.⁸ Autorka ve své práci nastínila vzestup rodové moci Slavatů na sklonku 16. a v první polovině 17. století (zejména v osobě Viléma Slavaty) a poté na pozadí procesu začleňování českých zemí do habsburského soustátí sledovala příčiny a okolnosti sňatku Jáchyma Oldřicha Slavaty s Františkou z Meggau, k němuž došlo roku 1627. Po vyličení politické kariéry Jáchyma Oldřicha († 1645) se

zaměřila na roli ženy v čele panství, k nimž náležela také Telč, kterou Františka plnila po úmrtí svého muže. Ačkoliv jí Telč nikdy právně nepatřila, podílela se na správě panství a na sklonku života zde často pobývala. Autorka vyzvedla zejména uvedení jezuitského řádu do Telče, jeho majetkové zajištění a stavbu řádových budov, což zajistilo Františce významné postavení mezi mecenáty tovaryšstva Ježíšova (zajímavá je v tomto případě analogie s tchýní Lucií Otýlíí Slavatovou z Hradce a její matkou Kateřinou Hradeckou z Montfortu, které podporovaly jezuitskou kolej v Jindřichově Hradci, rezidenčním městě pánů z Hradce a Slavatů). Na základě korespondence jezuita Martina Rolleho s Janem Jáchymem Slavatou se poté zabývala životem Františky Slavatové v Telči ve třetí čtvrtině 17. století, především životním stylem, hospodářskými a rodinnými poměry i velikostí dvora. Samostatný oddíl věnovala S. Řeřichová problematice dvou pobytů Františky Slavatové z Meggau u habsburského dvora a vztahu k císaři Leopoldu I. Svou studii ukončila autorka výkladem o postavení ženy uvnitř slavatovského rodu a pojednáním o roli Františky Slavatové z Meggau jako matky svých dětí. Studie je pozoruhodná nejen množstvím nových údajů, ale zejména metodickým přístupem k „ženským dějinám“.

Představeným koleje Nejsvětějšího jména Ježíš a domu třetí probace v Telči, které založila Františka Slavatová z Meggau roku 1651, se v souvislosti s vydáním katalogu rektorů jezuitských řádových kolejí v českých zemích věnovala Anna Fechtnerová.⁹ Připomněla stručně historii řádové koleje a vyjmenovala celkem čtyřicet rektorů, kteří stáli v jejím čele od 24. srpna 1655 až do zrušení řádu v roce 1773. U všech uvedla základní biografické údaje i data spjatá s působením v řádu a telčské koleji, všimla si i jejich případné literární činnosti a na závěr uvedla prameny nebo literaturu, která se k nim váže. Jedná se o práci, jejíž význam bezpochyby ocení každý badatel o dějinách Telče.

Josef Hrdlička

Poznámky

- 1 Václav LEDVINKA, *Rezidence a dvůr Zachariáše z Hradce v Telči (1550-1589)*, Opera historica (Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis) 3, 1993, s. 199 - 213.
- 2 K hmotné kultuře Zachariášova sídla v době jeho úmrtí blíže Josef HRDLIČKA, *Nově objevený inventář renesančních interiérů zámku v Telči z roku 1589*, Jihočeský sborník historický 63, 1994, s. 178 - 184.
- 3 Zdeněk VYBÍRAL, *Zánik rodu Ludaniců (Vzestup a pád moravského panského rodu doby předbělohorské)*, Časopis Matice moravské 115, 1996, s. 225 - 251.
- 4 V roce 1555 prodal některé vsi nacházející se u Pardubic Jaroslavovi z Pernštejna. Viz August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého XII*, Praha 1900, s. 161.
- 5 Podle dosud známých pramenů výše Zachariášových dluhů, které po jeho smrti v únoru 1589 přešly na synovce Adama II. z Hradce, dosahovala částky okolo 20 000 kop grošů míšeňských; Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv.č. 394, sign. II H 4, kart. 24; tamtéž, inv.č. 511, sign. III K 12, kart. 124.
- 6 Hana JORDÁNKOVÁ - Ludmila SULITKOVÁ, *Šlechta v královském městě Brně v předbělohorském období*. In: Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16. - 18. století), ed. Michaela Kokojanová, Prostějov 1997, s. 166 - 184.
- 7 David VALŮŠEK, *Obraz hospodaření poddaných na panství Telč koncem 16. a v první polovině 17. století (Na základě rozboru pozemkové knihy a zápisů urbárů ve vesnici Strachoňovice)*. In: Historie '96. Sborník ze studentské vědecké konference pořádané v Hradci Králové 26. - 28. 11. 1996, Hradec Králové 1997, s. 85 - 102.
- 8 Sylva ŘEŘICHOVÁ, *Franziska von Meggau, verhelichte Slavata (1610 - 1676). Ein Beitrag zur Adelsgeschichte Böhmens und Österreichs im 17. Jahrhundert*, Mitteilungen des oberösterreichischen Landesarchivs 18, 1996, s. 361 - 383.
- 9 Anna FECHTNEROVÁ, *Rektoři kolejí Tovaryšstva Ježíšova v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1773*. II. díl, Praha 1993, s. 423 - 438.

Jaromír TAUSCH, *Batelovsko ve znamení času 1890 - 1938. Z kronik, starých listin, ar-*

chivů a vzpomínkového vyprávění, Batelov, Obecní úřad 1995, 120 s.

Publikace se pokouší přiblížit čtenáři život v Batelově a v připojených vesnicích od konce minulého století do konce první republiky. Podstatná část knihy čerpá ze vzpomínkového vyprávění, částečně se autor zřejmě opírá o kroniky, i když je nikde necituje, pokud jde o archivy, cituje na str. 65 nějaký podivný „Státní archiv města Brna“, jakých „starých listin“ použil, se dá také těžko odhadnout.

Úvodní kapitola, rozdělená na šest podkapitol podle obcí, sloučených do současné obce Batelov, seznamuje čtenáře s událostmi na přelomu století. U pohlednice z Bezděčína snad mohlo být upřesněno, že před rokem 1904 byl osadou obce Horní Cerekev a do roku 1905 patřil do politického okresu Pelhřimov. Pohlednice Rácova je věnována pouze škole a učitelům, ostatní se snaží podat alespoň nejzákladnější informace o stavu obce v tomto období.

Kapitola Batelovská ohlédnutí provází čtenáře obdobím první republiky. Úvod je věnován politickému vývoji této průmyslové obce po roce 1918, podrobně je popsán i společenský život, vývoj hasičského spolku, Sokola a dalších spolků. Na kapitolku navazuje cenný chronologický a statistický pohled do života obce ve sledovaném období. Další kapitolky, věnované vývoji připojených obcí, se většinou opírají jen o vzpomínkové vyprávění. Proto mají různý charakter a lze je hodnotit spíše jako materiál k budoucímu podrobnému zpracování dějin těchto obcí. Bezděčínská část je věnována první pozemkové reformě v obci a vzpomínkám na hospodaření i společenský život obce v období první republiky. Podobně je koncipována kapitolka Rácovský mariáš, přinášející řadu zajímavostí z kulturního života obce. Převažně ze vzpomínek pamětníků vznikla kapitola Na besedě u Vítů v Nové Vsi. Zhruba totéž lze říci o kapitolách Švábovská zastavení i Přehršel drobnůstek z Lovětína.

Poznámkový aparát k jednotlivým kapitolám informuje o osobách, jejichž vzpomínek autor použil, přináší biografie učitelů a dalších v knize vzpomínaných osob a na základě studia archivních dokumentů zpřesňuje a doplňuje některé údaje vlastního textu. Proto je na ško-

du, že právě tyto archivní dokumenty (zřejmě především obecní a školní kroniky) nejsou v poznámkách také citovány.

Ivan Štarha

Milada VÁVROVÁ, *S křídly čs. 311. perutě. Missing over sea ...*, Jihlava, nákl. vl. 1996, 132 s.

Kniha jihlavské autorky vzdává hold jednomu ze západních letců štábu. Zdeňku Skořepovi, jenž sloužil u čs. 311. bombardovací perutě ve Velké Británii a spolu s celou posádkou svého wellingtonu se nevrátil z náletu na Brémy 21. ledna 1942.

Zdeněk Skořepa, rodák z Milotic, pocházel z důstojnické rodiny a po absolvování gymnázia v Jihlavě, kde žil se svými rodiči, se rozhodl pro povolání důstojníka čs. armády. Absolvoval vojenskou akademii v Hranicích a po vyřazení krátce sloužil jako poručík dělostřelectva na Slovensku. Mnichovské události jej přivedly zpátky domů a po okupaci zbytku Československa Němci se rozhodl jako vlastenec a voják odejít obvyklou cestou přes Polsko do Francie, aby se zde zúčastnil boje za osvobození své země. Po epizodním pobytu v cizinecké legii v Africe se vrátil do Francie a stejně jako tisíce našich vojáků i on byl svědkem trapné porážky Francie v červnu 1940. Na poslední chvíli se z jižní Francie dostal do Velké Británie, kde sloužil u letectva, ke kterému se dobrovolně přihlásil již ve Francii. Jeho bojová činnost však byla osudem vyměřena velmi krátce, neboť padl ve věku nedožitých 25 let.

To jsou ve stručnosti shrnuty životní osudy tohoto mladého vlastence a důstojníka, který neváhal obětovat to nejcennější, co člověk má, ve prospěch vlasti, jež však po dlouhých čtyřicet let v době totalitního komunistického režimu úsilí těchto lidí znevažovala.

K rekonstrukci životních osudů mladého Zdeňka Skořepy použila autorka jeho deníku, který si vedl až do doby své předčasné smrti, dále vzpomínek jeho spolubojovníků a kamarádů a též příslušné literatury. Doplňkem textu

jsou otištěné vzpomínky na Zdeňka Skořepu z pera jeho přátel z čs. armády.

Autorka zpracovala příběh Zdeňka Skořepy beletristickým způsobem a podařilo se jí tak vcítit do situací, ve kterých se její mladý hrdina ocitl a hledal pak na ně odpovědi, ať již to byly jeho možné úvahy o smyslu boje proti nepříteli, o němž nepochyboval, či vzpomínky na rodinu a dívku, které zanechal doma. Promítají se zde přitom také vzpomínky na předválečnou Jihlavu.

Je třeba poznamenat, že i otec Zdeňka Skořepy štábu. Bohuslav Skořepa byl za činnost ve vojenském odboji proti Němcům popraven a jeho manželka a dcera pak strávily zbytek války až do osvobození v internačním táboře ve Svatobořicích.

Text je doprovázen fotografiemi dochovanými většinou v pozůstalosti Zdeňka Skořepy, rušivě působí ale některé pravopisné či tiskové chyby. Kniha je však zdařilou ukázkou zpracování životní pouti jednoho z vojáků čs. zahraniční armády, kterému byl alespoň takto vzdán dík za jeho velký čin.

Bohumír Smutný

Milada VÁVROVÁ, *Rytíři Vysočiny*, Jihlava, nákl. vl. 1996, 248 s.

Jak již napovídá název knihy jihlavské autorky, jedná se o soubor třiačtyřiceti medailonků účastníků boje proti nacistickému Německu z řad příslušníků čs. armády na západní frontě, kteří pocházeli z Jihlavy či dnešního jihlavského okresu nebo byli později s tímto městem a krajem nějak spojeni. Nutno konstatovat, že se Vávrové podařilo čtivým způsobem podat základní informace o životních osudech čs. letců a příslušníků čs. samostatné obrněné brigády, i když to není čtení nijak radostné, neboť i pro ty, co přežili hrůzy války a vrátili se zpátky do vlasti, připravil po roce 1948 totalitní komunistický režim smutné a hořké konce, kterým někteří unikli jen za cenu další emigrace na Západ.

Je třeba poděkovat autorce knihy, že se ujala nelehkého úkolu ještě včas soustředit potřebný materiál k připomenutí památky lidí, jejichž

zásluhy je dnes již mnohdy nesnadné podrobně dokumentovat či rekonstruovat, neboť nemilosrdně chvátající čas zastírá minulé činy a odvolává poslední žijící svědky.

Cesty, kterými tito vojáci odcházeli dobrovolně do boje za svobodu Československa, byly rozdílné a často i kuriózní. Ve většině případů tito mladí lidé odcházeli po okupaci země Němci v letech 1939 - 1940 nejprve přes Polsko do Francie a později přes Maďarsko a Jugoslávii na Střední východ do formujících se zde čs. vojenských jednotek. Většina se jich pak sešla na území Velké Británie, kde sloužili u čs. leteckých perutí zařazených do RAF nebo v čs. obrněné brigádě. Do těchto jednotek se dostali v průběhu války také uprchlí příslušníci vládního vojska z Itálie či němečtí zajatci, pokud prokázali svůj český původ a především smýšlení. To zároveň dokumentuje složitost některých rodinných a lidských vztahů v předválečné Jihlavě, kde se často jednalo o lidi ze smíšených česko-německých manželství.

Boje proti nacistickému Německu se v řadách čs. jednotek účastnili také Židé, další složka jihlavského obyvatelstva.

Není možno v této zprávě podat výčet všech jmen zastoupených v knize, neboť nositel každého z nich přispěl podle svých možností a okolností k porážce nepřítel. Snad je ale možno jmenovat a připomenout ty, kteří se již domů nikdy nevrátili a jejichž hroby, známé či neznámé, jsou roztroušeny v daleké cizině. Jedná se o npor. stíhací letky ve Francii Františka Bieberleho, stíhače npor. Viléma Götha a npor. Jana Bouchu od 310. stíhací perutě, stíhače 313. stíhací perutě serž. Josefa Gutvalda, příslušníky 311. bombardovací perutě kpt. Jaroslava Mareše, npor. Zdeňka Skořepu, serž. Františka Paclíka, serž. Františka Stoklásk a serž. ing. Jaroslava Zapletala z letců a dále kpt. Jiřího Chlubnu, padlého na Dukle, a kpt. Jaroslava Krátkého, zavražděného Němci po zajetí ve Slovenském národním povstání.

Ti, kteří přežili, se jen velmi krátce těšili ze znovunabytí a vybojované svobody, protože po únoru 1948 na ně padlo ódium „západáků“ s následným vyhazovem z armády nebo zamětnání, provázené často obžalováním ze špionáže či vlastizrady a mnohdy končící v uranových dolech. Podle toho se pak s nimi

i jejich rodinami zacházelo. Přes určité krátké zlepšení situace v roce 1968 nebyli pro tehdejší režim nikdy spolehliví a teprve až po roce 1989 byly alespoň slovně a na papíře uznány jejich zásluhy o svobodu vlasti, leč pro většinu z nich stejně pozdě.

Při zamyšlení se nad jejich osudy se vtírá otázka po hodnotě lidských činů a jejich uznání lidskou společností.

Knih je doprovázena podobenkami těchto bývalých příslušníků čs. armády i fotografiemi z jejich služby za války. Reprodukovány jsou též některé osobní dokumenty, uznání zásluh a vyznamenání. Knihu by si měli přečíst příslušníci mladších generací, kteří nezažili válku a následné represe, neboť by jim mohla říci i více, než je v učebnicích dějepisu.

Bohumír Smutný

Příspěvky o Telči v časopisech Zprávy památkové péče a Průzkumy památek

Prohlížíme-li poslední ročníky české odborné časopisecké literatury, můžeme konstatovat, že tematiku se vztahem k Telči objevíme dokonce několikrát, nejčastěji ve Zprávách památkové péče. O některých z nich chceme podat krátkou zprávu.

Květa KRÍŽOVÁ psala o Telči na stránkách tohoto periodika (respektive jeho předchůdce) už dříve.¹ Nyní můžeme číst dva její nové příspěvky. První z nich (*Nově zpřístupněné interiéry zámku v Telči*, Zprávy památkové péče, 1994, č. 6, s. 187 - 189) upozorňuje na nově otevřené prostory Státního zámku v Telči. Vedle běžných informací, které mohou slyšet návštěvníci zámku od průvodců, najdeme řadu nových zjištění. Křížová např. cituje celý pamětní zápis sedláře K. Zimmera z roku 1917, nalezený při opravě jedné zámecké pohovky; dalším přínosem je zveřejnění několika fotografií telčských zámeckých interiérů z konce čtyřicátých let našeho století. K textu je možné připojit dvě drobné doplňující poznámky. Josef Tobiášek, zde označovaný jako básník a buditel, vedle své činnosti výchovně-pedagogické (zprvu vychovatel dětí Marie Terezie, vdovy po hraběti Leopoldu I. Podstatském-Lichtensteinovi, pro-

vdané za hraběte Hardegga, později školní ředitel v Telči) byl především výborným hudebníkem, kapelníkem zámeckého divadla v Telči a hudebním skladatelem.² Druhá poznámka se týká drobné tiskové chyby v poznámce č. 6: u hraběte Leopolda správně patří římská trojka.

Další příspěvek Květy Křížové (*Nález signatur Balthasara Jenichena v Telči*, Zprávy památkové péče 1997, č. 4, s. 125 - 127) je ještě přínosnější. Týká se dvou známých portrétů Zachariáše z Hradce a jeho první manželky Kateřiny z Valdštejna, které visí v Mramorovém sále telčského zámku. Tyto malby byly zapůjčeny na pražskou výstavu o Rudolfu II. a při té příležitosti došlo k pořizování jejich fotokopii. Při kvalitním silném nasvětlení se na obou obrazech nečekaně objevilo jinak ztemnělé a nečitelné datování a signatura malíře. Díky tomu dnes víme, že vznikly roku 1570 jako práce Balthasara Jenichena, norimberského dřevořytcce, zlatotepce, mědirytcce, uměleckého tiskaře a v neposlední řadě portrétisty a malíře biblických a mytologických námětů.³

Další badatelkou, která může k umělecké historii Telče říci něco nového, je Marie MŽYKOVÁ. Ve své studii *Sgrafitová architektonická výzdoba tzv. klenotnice zámku v Telči* (Zprávy památkové péče, 1996, č. 5 - 6, s. 145 - 153), v níž navazuje na své předchůdkyně J. Krčálovou a M. Lejskovou-Matyášovou, Mžyková píše, že se jí podařilo zjistit autora předloh pro výzdobu Klenotnice - je to švýcarský rytec Rudolf Wyssenbach, působící v polovině 16. století v Curychu. Jeho rytiny, použité pro Telč, vyšly v roce 1566. Toto zjištění vrhá nové světlo na dataci výzdoby celého přízemí starého hradu. Až dosud se předpokládalo, že výzdoba Klenotnice spadá do stejného období jako dekor sousední Malé hodovní síně, tj. k roku 1553, kdy se Zachariáš z Hradce ženil. Objev, že Klenotnice byla vyzdobena nejdříve roku 1566, ve svém důsledku znamená podklad pro novou hypotézu: úpravy starého hradu zřejmě probíhaly dokonce i po dokončení novostavby severního křídla se Zlatým a Modrým sálem (1561) a neskončily ani úpravou a štukovou výzdobou kaple sv. Jiří (1564), kde se už předpokládá účast italských umělců. Mžyková ve svém článku rovněž důkladně rozebírá významové vrstvy výzdoby v Zachariášově telčském

sidle. Podle ní dešifrace významů ukazuje tohoto šlechtice jako „muže originálního, ba přímo rázovitého“. Leccos údajně nasvědčuje, že Zachariáš měl dosti odlišný názorový profil, než jaký mu byl obvykle připisován. Autorka slibuje, že tuto tematiku pojedná v další podrobnější studii.

Už dlouhá léta se telčskou historií, zejména uměním, zabývá Miroslava NOVÁKOVÁ-SKALICKÁ. Ve svém nejnovějším příspěvku *Obnovená renesanční mříž ze sepulkrální kaple zámku v Telči* (Zprávy památkové péče, 1997, č. 4, s. 123 - 124) upozorňuje na nově restaurovanou mříž v kapli Všech svatých telčského zámku. Tato význačná renesanční památka, dílo připisované Jörgu (Jiřímu) Schmidhammerovi, se ještě poměrně nedávno, v osmdesátých letech, ocitla kvůli nedobré péči v silně zanedbaném, takřka havarijním stavu - vedle mechanického a korozivního poškození byla v minulých letech navíc znehodnocena neodbornou, nešetrnou konzervací. Po nejnovějším, kvalitním a poučeném restaurování (L. a J. Čtverákovi) opět tvoří jednu z nejhodnotnějších součástí interiéru pohřební kaple Zachariáše z Hradce.

Pro úplnost je zde možné uvést ještě zprávu Dany NOVOTNÉ *Tvorba regulačního plánu pro Telč* (Zprávy památkové péče, 1994, č. 4, s. 190). Jeho autor J. Jirmus v něm navrhl výškovou regulaci nové zástavby, aby nebyl narušen pohled na hlavní dominanty města. Jako další formu ochrany památkových a přírodních hodnot naplánoval stavební uzávěry na vytipovaných místech. Tento plán však nebyl schválen. Autorka článku rovněž zmiňuje nejbolavější otázku - dopravní situaci ve městě. Podle ní by nejvhodnějším řešením byl odklon hlavního dopravního tahu z Českých Budějovic do Brna - od Jindřichova Hradce přes Dačice a Moravské Budějovice.

Posledním příspěvkem, na který chceme upozornit, je zpráva autorské dvojice Jiří BLÁHA - Petr MACEK *Nálezy na východním průčelí kostela Jména Ježíš v Telči* (Průzkumy památek, 1997, č. 1, s. 138 - 141). Při opravě fasád se podařilo podrobným průzkumem stanovit jejich původní barevnost a rovněž potvrdit existenci střešního pavilonu za nově zjištěnými původními arkádami ve výši východního

průčelí, tj. mezi věžemi. Původní barvy byly bílá a tmavá modrošedá, možná i lososová. Později bylo celé průčelí postupně natřeno červenou barvou, pak opět bílou, zelenou a konečně žlutou. Ojedinělý střešní prostor autoři považují za světský prvek a nadhazují možnost, že šlo o jezuitskou meteorologickou stanici, o které víme z jiných souvislostí. O tom psal už J. Rampula v roce 1922, jak upozorňuje B. Pavlů;⁴ ten navíc připomíná, že za německé okupace to bylo stanoviště vojenské hlídky. J. Bláha a P. Macek záslužně upozorňují, že z hlediska dějin naší architektury jde o velice vzácný a neobvyklý útvar. Text je doplněn fotodokumentací a kvalitními kresbami J. Bláhy.

Petr Koukal

Poznámky

- 1 Květa KŘÍŽOVÁ, *K některým částem výzdoby renesančních interiérů zámku v Telči*, Památky a příroda, 1979, č. 9, s. 534 - 540. Autorka zde např. identifikuje kamennou figurální výzdobu krbu v Rytířském sále jako možné podobizny Zachariáše z Hradce a Kateřiny z Valdštejna, portrét šlechtičny ve Zlatém sálu připisuje Kateřině z Hradce, zamýšlí se nad Rytířským sálem jako Zachariášovým trůnním sálem ap.
- 2 Petr KOUKAL, *Theatre and music performances at the castles of Telč and Náměš' nad Oslavou*. In: Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa. Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Technischen Universität Chemnitz. Heft 3, Chemnitz 1998, s. 246 ad.
- 3 *Malermogramme I. 15. bis 17. Jahrhundert*, Hanau/M 1988, položka 514.
- 4 Bohumil PAVLŮ, *Kostel Jména Ježíš*, b. m. [Telč] 1997, s. 6.

Zdeněk GEIST, *Theater- und Operngeschichte Iglau im 18. und 19. Jahrhundert*. In: *Die Oper in Böhmen, Mähren und Sudetenschlesien. 4. sudetendeutsch-tschechisches Musiksymposium, Regensburg, Sudetendeutsches Musikinstitut 1996*, s. 68 - 74.

V muzikologické produkci mají své pevné místo i odborné texty s hudebně regionální tematikou. Většinou se však týkají jen známých

center, a proto je třeba přivítat každý počín, který z tohoto úzu vybočuje. V případě článku Zdeňka Geista musíme zaměřit až do německého Řezna (Regensburgu), kde nedávno vyšel v rámci konferenčního sborníku ze 4. sudetonemecko-českého hudebního symposia (konaného v květnu 1996).

U citovaného svazku, vycházejícího na půdě Sudetoněmeckého hudebního ústavu, si, na rozdíl od jiných sborníků z mezinárodních konferencí, nelze nepovšimnout, že vlastně má dvě tváře: vedle odborné i kulturně politickou, neboť v předmluvě nechybí tradiční věta o vyhnání (Vertreibung) milionu sudetských Němců, byť následovaná výroky o úzké mezinárodní spolupráci. Ponechme nyní tuto stránku politikům a věnujme se odborné hodnotě sborníku.

Na zhruba dvou stech stránkách najdeme 25 příspěvků německých, rakouských a českých badatelů, kde se vedle „ostřílených“ referentů objeví jména mladších, hlavně našich muzikologů. K nim patří i Zdeněk Geist, který si zvolil téma poměrně široké a důležité - divadelní a operní dějiny Jihlavy v 18. a 19. století. Jeho příspěvek po obsahové stránce zahrnuje divadelní dění počínajíc jihlavskými jezuiti až k profesionální scéně, spolková činnost je zmíněna spíše okrajově. Máme-li tento článek blíže charakterizovat, pak nejde o nic jiného než o stručný přehled, který bohužel nenaplnuje očekávání, dané jeho názvem. Geist vychází výhradně z předválečné, německy psané literatury. Tím však nutně rezignuje na úplnost a přesnost předkládaných informací, neboť u řady jím citovaných článků se nejedná o odborné studie s poznámkovým aparátem, nýbrž o populárně psané přehledy v rámci slavnostních a vzpomínkových almanachů k výročí jihlavského německého divadla. Chybí jakýkoliv odkaz na archivní či muzejní fondy, na noviny a časopisecké rešerše apod. Tím v Geistově textu nenajdeme některá jména hudebníků, kteří se v Jihlavě jen „mihli“ a svou činnost pak vykonávali jinde (např. Könnemann). Za vážnější lze považovat to, že zde není ani jméno snad nejdůležitější jihlavské hudební osobnosti 1. poloviny 19. století - Jana Ferdinanda Pokorného, který vedle své činnosti hudebního ředitele místního Hudebního spolku (Musikverein)

a regenschoriho byl i divadelním kapelníkem. Pro ilustraci můžeme uvést, že podle T. Fischera vykonával tuto funkci celých 18 let, přičemž nastudoval a řídil mnoho představení; mezi nimi byly např. opery Lazebník sevillský (Rossini), Johann von Paris (Boieldieu), Tancred (Rossini), Straka zlodějka (Rossini), Zedník a zámečník (Auber), Nápoj lásky (Donizetti), Kouzelná flétna (Mozart), Don Giovanni (Mozart), Čarostřelec (Weber) a Nocleh v Granadě (Kreutzer). Není jasné, proč Geist tuto osobnost neuvádí. Nechce se věřit, že by se jednalo o pouhé přehlédnutí, vždyť námi uváděné informace o Pokorném jsou ve sborníku o jihlavském německém divadle z roku 1929, který Geist rovněž cituje.

Je tedy zřejmé, že název Geistova příspěvku je nadsazený. Na podrobné hudebně-divadelní dějiny Jihlavy si ještě musíme počkat. Přesto jeho text může sloužit jako užitečné shrnutí mnoha důležitých zpráv, byť bez nároku na úplnost.

Petr Koukal

Byla jihlavskou herečkou ...

Česko-izraelská divadelní a filmová herečka Vlasta Schönová, která v Izraeli přijala jméno Nava Shan, vydala v roce 1993 v nakladatelství Iva Železného knihu svých vzpomínek nazvanou *Chtěla jsem být herečkou*. Autorčiny údaje doplnila poznámkami divadelní historička Marie Valtrová.

Vlasta Schönová, která za války vystupovala jako Šanová a toto umělecké jméno si ponechala i po roce 1945 a v podobě Shan také v Izraeli, měla opravdu pestrý život. Narodila se 1. září 1919 v Praze jako dcera nepříliš úspěšného podnikatele. (Otec Vlasty Šanové byl ateista a český vlastenec, ale jeho dcera se začala už na začátku války zajímat o sionismus a myšlenky moderních židovských myslitelů. To ovlivnilo po únoru 1948 její odchod do Izraele. Jako dítě si říkala Váva a tak ji podnes oslovují její přátelé. Přesmyčkou vzniklo z Vávy jméno Nava, vyskytující se jako adjektivum v biblické Písni písní.) Dětství prožila v Sudoměřicích u Tábora a v Praze. Vlastina maminka byla

před svatbou herečkou a blízkou přítelkyní slavného režiséra K. H. Hilara, který - jak Vlasta Schönová sama naznačuje - byl možná jejím pravým otcem. V roce 1937 Schönová úspěšně maturovala na gymnáziu, absolvovala taneční a hudební školení a následovala činnost ve známém Divadelním kolektivu mladých, v němž působili Pavel Tigrid, Jiří Orten, Zorka Janů a pak i Gustav Schorsch. Roku 1938 byla členkou Pražského dětského divadla Míly Mellanové a později se podílela na vzniku Divadélka pro 99 na Národní třídě.

Za okupace měla Schönová hned od počátku kvůli svému původu potíže. Přesto byla pod jménem Pejšová členkou divadelní společnosti ředitele Sece a recitátorkou ve známé pražské loutkové scéně dr. Jana Malíka. U Sece a v Praze hrála již ve svých dvaceti letech po boku významných českých herců, např. Jiřího Steimara, Eduarda Kohouta a tehdy mladého Rudolfa Hrušínského. Roku 1942 však přišel obávaný transport do Terezína, kde byla až do roku 1945. Dokonce i po osvobození ošetřovala v Terezíně až do srpna 1945 nemocné skvrnitým tyfem.

V Terezíně se Vlasta Schönová jako režisérka, autorka dramatizací, recitátorka a herečka výrazně podílela na tamějším divadelním dění. Kniha Theater - Divadlo, věnovaná válečným létům v české divadelní historii (uspořádal a redigoval František Černý, Praha, Orbis 1965), se sice o jejích terezínských inscenacích zmiňuje, ale poněvadž šlo o emigrantku, zůstalo jen u lakonických poznámek. Dějiny českého divadla IV (hlavní redaktor František Černý, Praha, Academia 1983) však už o ní mluví jako o „další vůdčí režisérské postavě“ českého terezínského divadla a „jedné z hlavních iniciátorek“ tamního divadla pro děti.

Začátkem roku 1946 se Vlasta Schönová po krátkém působení v Kladně stává ředitelkou brněnského Divadla pro mládež, ale v roce 1947 je již členkou hereckého souboru jihlavského Horáckého divadla. (Svou jihlavskou inscenaci Lidského hlasu datuje dokonce již rokem 1946.) O Jihlavě se ve svých memoárech zmiňuje pěkně - prožila v našem městě úspěšné a šťastné období své herecké dráhy. Jak píše, šla z role do role, hrála v Ibsenovi a Molièrovi a samostatně uvedla Cocteauův Lidský hlas,

známé monodrama, které u nás proslavila Olga Scheinpflugová a jež uváděla později i Jaroslava Adamová. Schönová v něm vystupovala již za okupace v Praze a pak i v Terezíně. Dvě fotografie z jihlavské inscenace této hry jsou na obálce knihy *Chtěla jsem být herečkou*.

Dne 11. května 1948 hraje Schönová v Jihlavě s velkým úspěchem hlavní roli v Hynšově dramatisaci románu Wandy Wasilewské *Duha*. Opona jde mnohokrát nahoru, herečka dostává množství rudých růží a uvažuje o tom, jak spoustu květin dopraví domů. Před divadlem na ni však čeká její kamarád z Terezína Pěťa Lang, který „*přežil všechny koncentráky a vrátil se do svého rodného města Jihlavy*”. (Petr Lang studoval v letech 1945 - 1947 v Jihlavě na textilní průmyslovce a byl dobrým přítelem mnoha z nás, tehdejších jihlavských studentů. V roce 1948 odešel do Izraele a teprve po více než čtyřiceti letech se do Jihlavy podíval znovu. Od roku 1990 byl v metropoli Vysočiny již několikrát.)

Petr Lang onoho 11. května Vlastě Schönové oznámil, že jsou organizovány ilegální přelety do Izraele, že však není času nazbyt. Schönová se nerozmýšlela ani minutu: ještě v noci odjela do Prahy a 14. května se po dobrodružné cestě letadlem dopravujícím československé zbraně již procházela po Tel Avivu.

V ročence Jiřího Flíčka *Dvacet let Horáckého divadla* (Havlíčkův Brod, Krajské nakladatelství 1960) je Vlasta Šanová (v jednom případě Šánová) uvedena jako členka souboru v sezóně 1947 - 1948. Z jejích rolí Flíček uvádí paní Bacheletovou v Pagnolově - Nivoixově *Obchodě se slávou*, Ginu v Ibsenově *Divoké kachně* a Jakubku v Molièrově *hře Lékařem proti své vůli*, režírované Evženem Sokolovským. Monodrama *Lidský hlas* v soupisu uvedeno není, u *Duhy*, v níž Šanová vystoupila pouze jednou, její jméno rovněž chybí.

V Izraeli se Nava Shan naučila hebrejsky a jako členka kibucu pracovala zprvu manuálně. Poté byla herečkou Národního divadla Habima, určitou dobu jezdila sama nebo jako vedoucí malé divadelní skupiny se svými inscenacemi a monodramaty po městech a kibucech, vyučovala herectví a režii a nakonec byla členkou Městského divadla v Haifě, kde nyní žije na odpočinku. V roce 1968 získala roční

stipendium do Mnichova. V té době se po letech podívala do Prahy a prožila u nás osudný 21. srpen 1968. V Bedřichově u Liberce se setkala s přítelem z mládí Hubertem Herrmannem, který si pak po čase složitě vymohl povolení k vystěhování a Schönová se za něj provdala. Korespondence, kterou autorka cituje, svědčí o krásném vzájemném vztahu. Kniha vzpomínek, v níž se na mnoha místech mluví o příbuzných a přátelích zavražděných nacisty, má tedy přesto happyend.

Jiří Rambousek

Tři nové knihy Jihlavana Dominika Pecky

Důvodů, proč rukopisy knih vycházejí tiskem až po autorově smrti, může být mnoho. Buď spisovatel pracuje na své knížce až do posledních dnů života, nebo ji z nějakých důvodů nechce publikovat, anebo pro ni nemůže nalézt nakladatele. Nic z toho neplatí pro knihy jihlavského profesora Dominika Pecky *Z deníku marnosti*, *Starý profesor se hlásí o slovo* a *Starý profesor vzpomíná*. Pecka, vždy věrný svým mravním zásadám a náboženskému světovému názoru, nesměl (s krátkou přestávkou let 1968 - 1969) po únoru 1948 publikovat a jeho starší knížky byly vyřazeny ze všech veřejných knihoven. Rukopisy z posledního tvůrčího období, připravené do tisku už v šedesátých a sedmdesátých letech, mohly proto vyjít až po listopadu 1989.

1.

Prozaik, filozof, publicista a redaktor katolických studentských časopisů prof. P. ThDr. h. c. Dominik Pecka se narodil 4. srpna 1895 v Čejkovicích. Jeho otec byl bednářským mistrem, výrobcem vinných sudů. V roce 1914 Pecka maturoval na brněnském klasickém gymnáziu a roku 1918 byl vysvěcen na kněze. Potom osm let působil v Brně a okolí jako kaplan a zastupoval nemocné či starší faráře. V září 1926 nastupuje po složení státních zkoušek jako profesor náboženství na státní reformní reálné gymnázium v Jihlavě.

S Jihlavou jsou spjata nejšťastnější léta Peckova života, a nebyť nacistické okupace, byl by

Pecka v Jihlavě, kde si blízko Legiodomu postavil malou vilku se zahrádkou¹ (měla by na ní být umístěna pamětní deska!), pravděpodobně v poklidu strávil celý život. Do Peckových osudů však několikrát neblaze zasáhly politické události. Poprvé se tak stalo roku 1941, kdy Pecka musí po uzavření jihlavského gymnázia Jihlavu opustit. Učil pak v Brně - Králově Poli, ale už v dubnu 1945 se do Jihlavy vrátil. Jak sám vypravuje, cestoval - od fary k faře - se dvěma přáteli z Brna až do Jihlavy pěšky a autostopem, protože už nejezdily vlaky. Podílel se pak na obnově jihlavského ústavu, na němž se už od června učilo, aby studenti, kteří by byli maturovali v letech 1942 - 1945, mohli na podzim nastoupit do znovuotevřených poslucháren vysokých škol. Byl také členem prvního jihlavského městského národního výboru (označovaného jako Revoluční). Začátkem srpna 1945 oslavil Pecka v Jihlavě své padesátiny. Studenti a přátelé pro něj připravili slavnostní akademii v Katolickém domě, na níž mu byly předány dary a byly čteny úryvky z jeho knih.

Peckovými přáteli byli už od třicátých let významní katoličtí spisovatelé - prozaik Jan Čep, básník Jan Zahradníček a kritik Bedřich Fučík. Zahradníček a Fučík strávili dlouhá léta v komunistických věznicích, Čep se zachránil dobrodružným útekem za hranice. Všichni tito tři známí literáti - a vedle nich např. i spisovatelka Sonja Špálová - přijeli oslavit Peckovy narozeniny do jeho rodných Čejkovic, kam po oslavě v Katolickém domě přijel z Jihlavy i Pecka. K jubileu vyšel také sborník, vydaný Spolkem katolických akademiků, Studentským apoštolátem brněnské diecéze a edicí Akord (redigoval jej František Falkenhauer). Málo známé je, že zakončení čejkovických oslav popisuje Čepova jediná humoristická povídka *Tři pocestní*, jež poprvé vyšla roku 1956 v mnichovské antologii *Peníz exulantův* (uspořádal Antonín Kratochvíl).² Čep v ní rozmarně popisuje, jak tři přátelé po návštěvě vinných sklepů ztratili v noci orientaci a nakonec pod srpnovou oblohou plnou hvězd usnuli. K cíli došli až k ránu.

O své povídce se Čep zmiňuje ve dvou dopisech, jež A. Kratochvíl cituje v antologii *Za ostnatými dráty a minovými poli*. 21. září 1962

píše: „Věříte mi, že si již nemohu vzpomenout na jméno slovácké vsi, o které je řeč ve *Třech pocestných*? To je té vsi, ze které se »tři pocestní« v noci vraceli. Vím jen, že to byla rodná ves Dominika Pecky a té slečny ... Jak už je to dávno ... Ten kněz Antonín byl P. Ondřej Damborský, který je prý snad dosud farářem v Břeclavi, a já ho poznal jako kaplana v Třebíči. Chcete-li jména, která mi posloužila za záminku: Jan Zahradníček, Bedřich Fučík (majitel auta), Emanuel Frynta, Rudolf Voříšek a Vlasta. A pocestní P. Ondřej, Rudolf Černý a já ...”

V dopisu z 23. prosince 1964 Čep své údaje doplňuje dalšími podrobnostmi: „Dva z těch pocestných se mi v poslední době ozvali »odtamtud«; nějak se jim to dostalo do ruky, a to se ví, že se v tom hned poznali. Říkají prý si nahlas i jména těch dvou vsí, která jsem se neodvážil vyslovit. Dva ze sedmi jsou již mrtví - Emanuel Frynta a Jan Zahradníček. Teprve v tyto dny jsem se dověděl, že umřel ve vězení také Robert (Vlastin muž), Rudolf Voříšek. Ale ti byli z těch, co odjíždějí z Čejkovic do Kobylí Fučíkovým autem ... Stále si vzpomínám, jak tehdy navrhl Zahradníček připítek Stalinovým vousům, ale pak řekl raději - *Mléčné dráze* ...”³ Čep si dal v povídce jméno Jiří, Bedřich Fučík, který se bloudění neúčastnil, poněvadž jel svým autem, vystupuje jako Petr, Jan Zahradníček jako básník Vojtěch, Rudolf Černý je Karel, kněz Damborský má jméno Antonín a „slečna“ je Peckova neteř Anna. Uvést pravá jména osob a vesnic nebylo samozřejmě v padesátých letech možné.

V létě roku 1945 ještě nikdo nemohl tušit, jak krátké trvání bude mít obnovení demokracie v našem státě, a tak (třebaže Čep se ve své povídce zmiňuje o nejasné hrozbě visící ve vzduchu) vcelku nic nekazilo dobrou náladu. „Byl to vpravdě nejkrásnější večer mého života,” napsal Pecka o čejkovické oslavě.⁴

Na konci prvního mírového školního roku 1945 - 1946 se Dominik Pecka po jistém váhání rozhodl přijmout nabídku brněnského biskupa a vrátit se do Brna, které mu vyhovovalo také svým bohatším kulturním životem a možnostmi studia v univerzitní knihovně. Od září 1946 učil na gymnáziu v Husovicích. Po únoru 1948 se ovšem podmínky Peckovy pedagogické činnosti podstatně změnily. Hned na jaře

1948 byl Pecka, který v řadě veřejných přednášek (vydaných také tiskem) polemizoval s marxistickým světovým názorem, potrestán bez bližšího zdůvodnění důtkou akčního výboru profesorského sboru. To však byla jen malá předehra toho, co musel vytrpět v padesátých letech.

V září 1953 byl Dominik Pecka zatčen Státní bezpečností a odsouzen k trestu vězení na dva a půl roku. Díky amnestii prezidenta Zápotockého z května 1953 byl z vězení ve Valdčicích propuštěn už na jaře 1955. Koncem roku 1958 byl za nedovolenou pastorační činnost u řádových sester znovu zatčen a odsouzen „k odnětí svobody na 14 měsíců, zabavení kufříkového psacího stroje, k zabavení honorářů, které ... obdržel od sester za exercicie, a k záka-
zu veřejných bohoslužeb na pět let“.⁵ Propuštěn byl 29. února 1960. Po tomto druhém zatčení strávil Pecka, oděn v trestaneckém obleku, krátký čas také v budově jihlavského Krajského soudu, kolem níž léta chodil ze svého bytu do gymnázia.

Koncem šedesátých let se Pecka dožil zasloužených důků za svou práci. Čejkovičtí krajané mu uspořádali doslova ovace při oslavě padesátého výročí jeho kněžského svěcení a v Olomouci byl v roce 1969 na podnět litoměřické teologické fakulty slavnostně prohlášen doktorem teologie honoris causa. Závěrečné období svého života strávil Dominik Pecka v Brně, městě svých středoškolských i vysokoškolských studií, a v kněžském útulku v Moravci, kde 1. května 1981 zemřel. Do posledních let se podílel na kulturním dění: přispěl např. do samizdatového sborníku k jubileu Bedřicha Fučíka.

Dominik Pecka byl člověk mimořádně vzdělaný. Vedle latiny (pro kněze samozřejmě) a řečtiny četl beletrii i filozofické, historické a přírodovědné knihy ve všech hlavních světových jazycích. Rád vyhledával zejména monografie o velkých osobnostech, a to nejen o katolických světcích, ale také např. o Kantovi, Goethovi a Darwinovi. Z názorů slavných myslitelů a pedagogů pak čerpal poučení pro svou pedagogickou a literární činnost. Jako profesor neučil Pecka v Jihlavě pouze náboženství, ale i filozofii, a bylo-li třeba, také latinu, francouzštinu a němčinu. V Jihlavě podnes

žijí desítky jeho žáků, kteří mohou vydat svědectví o Peckově toleranci vůči studentům jiného filozofického, náboženského či politického přesvědčení.

Ze spisovatelů, kteří v období 1918 - 1945 delší čas tvořili a působili v Jihlavě, je Pecka bezpochyby osobností nejvýznamnější. Předválečné romány a povídky, v nichž se Pecka často inspiroval zážitky z tehdejší Jihlavy a zejména ze sborovny a tříd gymnázia, jsou už dnešní době značně vzdáleny a najdou asi čtenáře jen mezi pamětníky. Také některé pedagogické práce (např. *Listy otce synovi*) jsou už jen dobovým dokumentem. Trvalou cenu má však román o svaté Kateřině Sienské *Neviditelný prsten*, vydaný roku 1946 v nakladatelství Vyšehrad, na němž Pecka pracoval už za války, a zejména dvě knihy studentského humoru, aforismů, postřehů, glos a výpisků z četby *Ze zápisníku starého profesora* (1940) a *Umění stárnouti za školou* (1943). Zápisníkem a Uměním stárnouti Pecka osobitým způsobem přispěl k dobové konjunkturu „študáckého“ humoru, kterou vyvolaly v život úspěšné knihy Jaroslava Žáka a jejich filmové verze. Původně byly Peckovy humorné postřehy ze školních tříd, chodeb a sboroven, inspirované většinou tím, co se událo na jihlavském gymnáziu, publikovány v časopise katolických středoškoláků Jitro, který Pecka redigoval.⁶

2.

První polistopadovou knihou z Peckovy pozůstalosti je beletrizované vyprávění o letech strávených v komunistickém vězení *Z deníku marnosti* (k vydání připravila Jitka Uhdeová, Brno, Atlantis 1993 v koedici s nakladatelstvím Křesťanské akademie v Římě, 248 s.). Je-li vrcholem Peckova myslitelského díla trojdílná filozofická antropologie *Člověk*, vydaná ještě za Peckova života v letech 1970 a 1971 Křesťanskou akademií v Římě, pak kniha *Z deníku marnosti*, kterou by bylo možno charakterizovat Kohoutovým termínem „memoároman“, je nepochybně jeho nejlepší prací beletristickou.

Hrdinou a vypravěčem knihy je devětapadesátiletý duchovní správce farnosti na brněnském předměstí, který neoznámil chystaný útek svého kaplana za hranice, a proto se ocitl

v komunistickém vězení. Ve své autobiografii hovoří Pecka o Deníku marnosti jako o románu, jde však spíše o volné, filozofickými a náboženskými úvahami doplněné vyprávění, začínající zatčením a výslechy, pokračující léty ve vězení a končící propuštěním po amnestii. Často se hrdina (jehož zážitky jsou téměř totožné s tím, o čem Pecka píše ve svých pamětech) vrací do let mládí, mj. i ke vzpomínkám na plachou a nenaplněnou studentskou lásku k vážně nemocné dívce. Vězeňské kapitoly mají charakter klíčové prózy, v níž někteří vězni vystupují pod krycími jmény - P. Silvestr M. Braitto jako Mario Silva, virtuos Jaroslav Štěpánek jako Jaroslav Filipický, právník dr. F. Kop jako prof. Koutný, vysokoškolský učitel Bohanes jako dr. Dušek, kníže Arnošt Schwarzenberg jako baron Hohenstein aj. Pod svým jménem se v knize objevuje známý účastník obou našich odbojů, kapitán Emanuel Voska.

Náboženské úvahy a diskuse vězňů někde až hrozí pohltnout dějovou linii knihy, ale Pecka dovede nit vyprávění udržet a včas se vždy vrací k autentickým zážitkům z vězení. Že je zkušený vypravěč, prokázal zejména na příběhu slovenského spoluvězně, evangelického pastora, jemuž vězni říkají Nemo. Ten vzal na sebe těžkou vinu své povrchní dcery, jež zavraždila svého manžela. V době, kdy už byl její otec jako domnělý vrah odsouzen k dlouholetému žaláři, ji výčitky svědomí dohnaly k sebevraždě. Pecka tento příběh citlivě rozložil do jednotlivých kapitol a postupně před námi odhaluje tajemství, které Nemo skrývá i před všemi ostatními spoluvězni.

Peckův pohled se liší od toho, jak vězení vidí např. Karel Pecka, Jiří Mucha nebo později Václav Havel či Eva Kantůrková. D. Pecka snáší vězení jako pravý křesťan, který nejenže nalézá slovo odpuštění i pro dozorce a „bomzáky“ a je svým spoluvězňům vlídným přítelem, ale chápe své uvěznění jako rozhodující zkoušku kněžského poslání a příležitost k pokání za spáchané hříchy („Nemohu přece tvrdit, že bych nikdy v životě neklopýtl ... Jaká milost to je, že mi Bůh dopřál, abych si své poklesky odpykal ... Nejsem sám. Já a Bůh - jaká převa- ha!“).⁷ Díky autorovu laskavému humoru, sčtetlosti a porozumění pro lidské slabosti může být tato čistým jazykem napsaná kniha i pro

ateistu nebo jinověrce učebnicí životní moudrosti.

V Ediční poznámce uvádí Jitka Uhdeová, že „rukopis byl citlivě zkrácen o vyjádření popisného smyslu, o pasáže opakovaně vysvětlující a o některé úvahy, které se váží k příběhu knihy ilustrativně nebo působí jako výklad toho, co dostatečně zřetelně vyplývá ze samého děje“.⁸ Zesnulý literární kritik a historik Bohuš Balajka, který knihu Z deníku marnosti recenzoval, k tomu - soudím, že plným právem - poznamenal: „Z této strohé formulace není dostatečně zřejmé, co se rozumí ilustrativností a nakolik tyto zásahy do textu byly nezbytné. Povaha Peckovy knihy není dokumentární, nemá podobu amatérského sepisování, nárokuje si a také splňuje výrazný záměr beletristický a jako takový si zasloužila větší pietu.“⁹

3.

Ke dvěma starším Peckovým knihám postřehů ze středních škol přibyl v roce 1995 třetí díl *Starý profesor se hlásí o slovo* (Český Těšín, COR JESU 1995, 426 s.), který čtrnáct let po autorově smrti a pětadesát let po vydání prvního dílu pedagogickou trilogii uzavírá. Na třetím (a nakonec nejrozsáhlejším) dílu svých úvah začal Pecka pracovat hned po dokončení knihy *Umění stárnouti* za školou a připravil jej pro tisk na konci šedesátých let, v krátkém období, kdy se zdálo, že bude opět moci nerušeně publikovat. Poslední výpisky jsou z let 1967 - 1968 a také zamyšlení nad osudy a povahou Holdena Caulfielda, hrdiny známé Salingerovy knihy *Kdo chytá v žitě*, se opírá o odeonské vydání této novely z roku 1967. Na rozdíl od autobiografické prózy *Z deníku marnosti* je třetí díl zápisů starého profesora kniha nepolitická. Pecka zřejmě doufal, že ji bude moci brzy po dokončení vydat v nakladatelství Vyšehrad. Tuto možnost však zmařila husákovská normalizace.

I třetí díl Peckovy trilogie je koncipován jako pestrá, ale právě díky této pestrosti poutavá a čtivá mozaika, rozdělená tentokrát do osmi tematických celků. Krátké příběhy ze školních tříd a vědeckých pracoven se střídají s úvahami o aktuálních otázkách, jako je například sportovní fandovství, záliba mládeže v motorismu, vady školského systému, studentský slang

a pokleslý publicistický styl novinářů píšících o zemědělských problémech, ale jsou tu i ryze filozofické úvahy o přírodě, společnosti a lidské individualitě. Většina kapitol se inspiruje buď Peckovými vlastními kantorskými zážitky a vzpomínkami z mládí, nebo četbou. Novinkou je oddíl Siluety, v němž se Pecka zamýšlí nad životem a názory osobností, které jej zvláště zaujaly (Sokrates, Plutarchos, Marcus Aurelius, svatý Augustin, Luther, Rousseau, Kant, Goethe, Schopenhauer, Don Bosko, Verlaine aj.). Sleduje především jejich vztah k náboženství a morálce. Obdiv si zaslouží už rozsah autorova vzdělání - v psychologii, filozofii a pedagogice měl Pecka znalosti hodné vysokoškolského profesora (ostatně určitou dobu po únoru 1948 také v brněnském Teologickém ústavu působil jako docent sociologie).

Čtenářsky nejvděčnější jsou anekdoty ze školních lavic, postřehy o různých typech středoškolských kantorů a vzpomínky na profesory, kteří Pecku učili na starobrněnském gymnáziu. Tady je Pecka opravdu doma; na jeho pedagogické suverenitě nic nezměnil fakt, že od roku 1953 nesměl učit. Na rozdíl od některých svých raných prací z konce třicátých let (např. *Tajemství života*) nepředstupuje nyní Pecka před mladé lidi jako dogmatik přesvědčený o naprosté správnosti svých názorů. Nejvyšším měřítkem mu nejsou poučky katechismu, ale lidské chování v konkrétních situacích. „Na nejvyšším stupni v řádu hodnot jsou hodnoty mravní,” říká. A jinde: „Je-li na světě dobře, či zle, to závisí do značné míry na tisícerých maličkostech, jako je pozdrav, vlídný pohled, dopis, návštěva, květina ... Kdyby láska chodila do školy, měla by ze všech předmětů jedničku, jenom z matematiky by měla pětku.”¹⁰

V knize, která má více než 400 stran, se ovšem najdou i odstavce méně vtipné a příliš didaktické, ale kdyby někdo vybral z celé trilogie nejlepší kapitoly, ukázalo by se, že Peckovy příklady ze života sahají hlouběji do jádra morálních problémů než nedávno u nás tak úspěšné a přitom leckdy po povrchu klouzající fejetony Američana Roberta Fulghuma.

Těšínskému nakladatelství patří dík za to, že touto knihou, vydanou v pěkné úpravě s autorovým portrétem na obálce, vyrovnalo další

splátku dluhu, který vůči Dominiku Peckovi máme. Bylo by však třeba, aby nakladatelství věnovalo více péče korekturám. V knize je poměrně hodně chyb - zkušený korektor by snadno odstranil nejen chyby tiskové, ale i jazykové prohřešky, jako je např. psaní „přijdou” a „nepřijdou”, „transfúze”, „ztrnulost”, „ranné dětství”, o četných nedostatcích ve větné interpunkci ani nemluvě.

4.

Poslední z Peckových nových knih je autobiografie *Starý profesor vzpomíná* (Praha, Zvon 1996, 312 s., fotografie v textu). Vlastní životopis dokončil Dominik Pecka až po své osmdesátce, aniž mohl počítat s jeho vydáním (závěrečná poznámka nese datum 15. ledna 1977).¹¹ V prvních kapitolách vypráví autor s četnými konkrétními detaily o svém dětství v Čejkovicích a o studiích na kyjovském a brněnském gymnáziu. V Brně zprvu bydlel v přísném chlapeckém semináři, v sextě byl však z něho vyloučen kvůli autorství satirických básniček kritizujících dozorce a profesory. Mnozí pedagogové totiž podle Pecky přistupovali k mladým lidem s předem hotovým přesvědčením, že „každý student je bohapustý ničema”, a budoucí spisovatel Pecka se nebál je za to kritizovat. Už v této době se pozorováním jednotlivých gymnaziálních profesorů utvářel Peckův pozdější profil laskavého, ale zároveň i důsledného pedagoga. Teologii studoval Pecka v hladových letech první světové války. Ve volných chvílích a o prázdninách rád pomáhal tatínkovi v bednářském řemesle, které se v rodině dědilo a v němž se i gymnazista a student teologie Pecka dobře vyznal.

Jako kaplan a zastupující správce farnosti si všude všiml zejména národnostních a sociálních poměrů svých farníků. V tom směru jsou zajímavé zejména jeho postřehy z Tuřan a národnostně smíšené obce Loděnice nedaleko Dolních Kounic.

Podrobně popisuje Pecka svůj příchod do Jihlavy a první dojmy z gymnázia. V Jihlavě prožil jak podzim 1938 a 15. březen 1939, kdy do města vstoupili nacističtí okupanti, tak květnové dny roku 1945. Pro starší jihlavské čtenáře, zejména absolventy gymnázia, budou patrně nejpoutavější částí knihy Peckovy vtipné

portréty kolegů z profesorského sboru. Z jihlavských pedagogů před námi defilují mj. ředitel Fidler, historik dr. Fried, přírodopisec dr. Ambrož, matematik, fyzik a hudebník ze záliby Dobroslav Vaněk, češtinář František Matys a „*vynikající umělec z oboru výtvarného umění, malíř, sochař, loutkář a herec*“¹² Bohuslav Metelka. Z osobností české Jihlavy si Pecka všimá především kněží a těch, kdo měli blízko k církevním kruhům, o ostatních se dovíme jen málo. Lichotivě pro Jihlavu vyznívá Peckovo srovnání jihlavských studentů z vyšších tříd a jejich kolegů z Králova Pole - brněnští gymnazisté byli prý poněkud neukáznění.

V jihlavských letech prožil Pecka i tak trochu „*demlovský*“ konflikt s arcibiskupskou konzistoří, již se zdál málo pravověrný jakýsi drobný Peckův článkuček v Jitru. Konzistorie kritizovala také příliš humorný ráz úspěšného časopisu, v němž debutovali četní později známí autoři (např. A. Bartušek, V. Vokolek, I. Andrejnik, J. Hořec, O. Kryštofek, J. Šotola, O. Kryštofek, G. Göpfertová aj.).

K nejcennějším kapitolám knihy patří podrobné vyličení Peckova dvojího zatčení, obou procesů a věznění v Brně, Valdicích a na Mírově. Ve vězení se Pecka setkal s mnoha pozoruhodnými osobnostmi, jako byli např. Masarykův spolupracovník kapitán Emanuel Viktor Voska, kníže Arnošt Schwarzenberg, houslový virtuos Jaroslav Štěpánek a generál Karel Klápálek. S většinou z nich jsme se setkali již v knize *Z deníku marnosti*, kde však vystupují pod pozměněnými jmény a jejich charakteristiky jsou zčásti podřízeny beletristickému charakteru knihy. Na Mírově se Dominik Pecka podílel i na výrobě objektivů pro fotoaparáty z přerovské Meopty.

Kapitola *Léta jubilantská* je věnována pocitům, jichž se Peckovi dostalo od příznivců a žáků při oslavách jeho životních jubileí a padesátého výročí kněžské činnosti. V pamětech je plný text Peckovy přednášky o výchově, pronesené na slavnostní promoci v Olomouci. V té době se mu také podařilo poslat do zahraničí rozsáhlé filozofické dílo *Člověk*. V celé své vzpomínkové knize klade autor důraz především na individuální morálku, soulad náboženského přesvědčení s životní praxí. V po-

sledním odstavci píše: „*I mě jsi stvořil, Pane, abys měl komu odpouštět. Prosím Tě na kolenu, abys mi prominul mé hříchy a po skonání mé pozemské pouti mě uvedl do věčného království své lásky!*“¹³

Až na drobnosti (o den posunuté datum zavření jihlavského gymnázia, Kolaříková místo Kolárová u jména autorky knihy *Jen o rodinných záležitostech* a chybné psaní názvu *Gelnhäusenovy ulice*) nejsou v knize věcné chyby. Pecka měl i v letech stáří, kdy knihu psal, vskutku obdivuhodnou paměť.

Text z autorova vzorně upraveného rukopisu připravil do tisku Václav Vaško, jenž je také autorem předmluvy a Peckova životopisu. Kniha je doplněna cennou bibliografií a rejstříkem, který sestavila Věra Becková. V rejstříku však chybějí některá snadno zjistitelná křestní jména (Voska, Dohalský aj.).

V. Vaško zřejmě z rukopisu vynechal pasáže, které se mu zdály nadbytečné - patrně proto, aby kniha nebyla příliš rozsáhlá a nezvýšila se tak její cena. Při přípravě textu pro almanach *gymnázia*¹⁴ jsem si např. vypsals z rukopisu vysvětlení (možná trochu nespravedlivé vůči řediteli Vaňkovi), proč se Pecka rozhodl odejít na podzim 1946 z Jihlavy, třebaže tam měl pohodlný byt ve vlastní vilce. „*Nemohl jsem si zvyknout na způsoby ředitele Vaňka,*“ píše Pecka. „*Nejen, že mi dělal potíže s rozvrhem hodin, ale při každé příležitosti mně, jak se říká, házel klacky pod nohy. Do očí se ovšem stavěl velmi přátelsky. Zemřela bývalá zákyň gymnázia Zelničková. Požádal jsem ho, aby mně dovolil vyměnit si hodiny s některým kolegou, abych mohl vykonat obřad při pohřbu té dívky. Nepovolil mi to. Nebo: na konci školního roku 1945-46, kdy už byla rozdána vysvědčení, žádal, abych zůstal ve službě ještě tři dny, ačkoli neměl pro mě žádnou práci a ostatní profesori už se rozjeli na prázdniny. O ty tři dny se mi ani tak nejednalo, ale já jsem právě ty tři dny slíbil vést exercicie pro studentky v Mariánském ústavu v Brně. To jsem nemohl odřici, těžko by se našel náhradník. Ty a podobné případy ukazovaly, že by vskutku bylo nejlepší z Jihlavy odejít.*“ Vypuštění nepodstatných či nadbytečných podrobností je jistě možné (nebylo jich ostatně mnoho, celý sled životopisu je zachován), ale kniha měla být doplněna ediční po-

známkou, v níž by byly tyto zásahy uvedeny a zdůvodněny.¹⁵

Jiří Rambousek

Poznámky

- 1 Nerudova ulice č. 28.
- 2 Po listopadu 1989 vyšla tato povídka v antologii Antonína KRATOCHVILA *Za ostnatými dráty a minovými poli ...*, I. díl, *Vývojové tendence v české exilové literatuře v letech 1948 - 1968*, Wielenbach, Erasmus - Grasser - Verlag 1993, s. 84 - 91.
- 3 A. KRATOCHVIL, *c.d.*, s. 72.
- 4 Dominik PECKA, *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*, Praha, Zvon 1996, s. 169.
- 5 Tamtéž, s. 235.
- 6 Bibliografii prací D. Pecky zařadil V. Vaško do závěrečného oddílu knihy *Starý profesor vzpomíná* (s. 291 - 295). Souhrnně pojednal o Dominiku Peckovi Zdeněk ROTREKL, *Skrytá tvář české literatury*, Toronto, 68 Publishers 1987; 2. vyd. Brno, Blok 1991, 3. vyd. tamtéž 1993; v roce 1986 vyšlo jako samizdat.
- 7 Dominik PECKA, *Z deníku marnosti*, Brno, Atlantis 1993, s. 236.
- 8 Tamtéž, s. 244.
- 9 Bohuš BALAJKA, *Víc než deník a rozhodně ne marnost*, Tvar 5, 1994, č. 3, s. 20. O knize *Z deníku marnosti* psal také Jan LUKEŠ, *Všechno je naděje, nikoli marnost*, Lidové noviny VII, 1994, č. 63, s. 5.
- 10 Dominik PECKA, *Starý profesor se hlásí o slovo*, Český Těšín, COR JESU 1995, s. 290 a 277.
- 11 Strojopis své autobiografie, vzorně přepsaný a svázaný do několika brožur (podle oddílů knihy), uložil Pecka do zvláštní kazety, kterou předal své neteři Anně Řídké, roz. Peckové, z Kuřimi. Ta pak rukopis zapůjčila editorovi knihy *Starý profesor vzpomíná*. Anna Řídká působila řadu let v Jihlavě jako učitelka. Po únoru 1948 byl manžel A. Řídké, básník a novinář Alois Řídký, na léta uvězněn a jeho choti bylo zakázáno učit. Rehabilitována byla teprve po listopadové revoluci.
- 12 D. PECKA, *Starý profesor vzpomíná*, s. 116.
- 13 Tamtéž, s. 285. Petr HORA napsal o knihách *Starý profesor se hlásí o slovo* a *Starý profesor vzpomíná* stať *Dvakrát Dominik Pecka*, Tvar 8, 1997, č. 19, s. 16.
- 14 V almanachu *75 let českého gymnázia v Jihlavě. 1919 - 1994*, Jihlava 1994, 132 s., byly na s. 61 - 64 poprvé otištěny vybrané úryvky z Peckovy autobiografie.
- 15 Tato recenze se opírá o mé články k stému výročí narození Dominika Pecky (*Právě před sto lety se*

narodil D. Pecka, Jihlavské listy VI, 1995, č. 62, s. 5; *D. Pecka: Starý profesor se hlásí o slovo*, Jihlavské listy VI, 1995, č. 63, s. 4) a o mé recenzi knih *Z deníku marnosti* (*Z deníku marnosti*, Duha 8, 1994, č. 3, s. 29), *Starý profesor se hlásí o slovo* (*Moudrost a humor Dominika Pecky*, Duha 10, 1996, č. 1, s. 21) a *Starý profesor vzpomíná* (*Autobiografie Dominika Pecky*, Duha 12, 1998, č. 1, s. 20). Všechny texty jsem upravil a rozšířil.

Druhá diplomová práce o Mahenově korespondenci se Stanislavem Rambouskem

V desátém svazku Vlastivědného sborníku Vysočiny (oddíl věd společenských) jsem referoval o diplomové práci Jihlavanky Mgr. Blanky Vackové *Knihovnická korespondence Jiřího Mahena*, zadané na katedře české literatury Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Práce obsahovala počítačový přepis originálů korespondence Jiřího Mahena s jihlavským knihovníkem Stanislavem Rambouskem a průvodní aparát (úvod, poznámky, jmenový rejstřík atd.). Ve svém článku jsem se zmínil o tom, že vzhledem k rozsahu korespondence obou knihovníků nemohla B. Vacková zahrnout do své práce celý soubor dopisů (korespondence je uložena v několika archivech včetně Státního okresního archivu v Jihlavě a zčásti je v soukromých rukou), a že byl proto zadán další diplomový úkol, který korespondenci doplní. Tuto diplomovou práci s názvem *Knihovnická korespondence Jiřího Mahena a Stanislava Rambouska II* vypracovala Mgr. Lenka Jurášková, absolventka téže fakulty z roku 1997. Shodou okolností byla práce dokončena v roce stého výročí narození kulturního pracovníka a prvního knihovníka jihlavské české městské knihovny Stanislava Rambouska (narozen 18. října 1897 v Pardubicích, zemřel 9. listopadu 1937 v Jihlavě).¹ Práci (156 stran) i její obhajobu hodnotila komise jako výbornou.

Blanka Vacková přepsala celkem 183 položek vzájemné korespondence obou knihovníků, a to 137 Mahenových dopisů, korespondenčních lístků a pohlednic adresovaných Rambouskovi a 46 Rambouskových, poslaných Mahenovi. Úkolem L. Juráškové bylo vy-

hledat a přepsat chybějící dopisy v pozůstalosti Stanislava Rambouska v pobočce Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech u Libáně a v pozůstalosti Jiřího Mahena v Památníku národního písemnictví v Praze. Po dokončení její práce je tedy korespondence Mahen - Rambousek relativně kompletní, ale v některých letech jsou přesto značné mezery (např. 1929 a 1934 - 1935), takže další nálezy nejsou vyloučeny. Je ovšem pravděpodobné, že se jistá část dopisů a průklepů během doby ztratila.

Výsledkem práce Lenky Juráškové je přepis dalších 166 dopisů, z toho 91 Mahenových, poslaných do Jihlavy, a 75 Rambouskových, adresovaných Mahenovi. Dopisy, které obsahuje práce Mgr. Juráškové, pocházejí zejména z prvních let spolupráce obou knihovníků, tj. z období 1926 - 1928, ale významně doplňují i všechna léta pozdější. Poslední dopis napsal Stanislav Rambousek Jiřímu Mahenovi 14. října 1937, necelý měsíc před svou náhlou smrtí. Celkem je nyní zpracováno 349 položek této korespondence. Zatímco počáteční dopisy se týkají hlavně organizačních záležitostí Spolku veřejných obecních knihovníků, jehož byl Mahen předsedou a Rambousek jednatelem, v dalších letech má korespondence stále více osobní ráz: pisatelé se zmiňují o svých dovolených, sdělují si podrobnosti o svých zdravotních potížích a vyměňují si názory na kulturní a politické události třicátých let.

Oba soubory dopisů a poznámky k nim bude nyní třeba sloučit a eventuálně doplnit přijatými i odeslanými dopisy dalších knihovníků, které jsou v pozůstalostech J. Mahena, St. Rambouska a dále např. kolínského knihovníka Františka Štorka, znojemského a pak brněnského Ladislava Řezníčka a Pražanů Leopolda Calábka a Bohuslava Koutníka.² Některé z těchto dalších dopisů uvádí L. Jurášková v plném znění nebo v citátech v poznámkách ke své práci, protože osvětlují určitá témata korespondence mezi Mahenem a Rambousekem.

Souhrnně lze konstatovat, že při plnění svého diplomového úkolu prokázala L. Jurášková nejen píli a pečlivost, ale i schopnost samostatné vědecké práce. Prostudovala nejen knihovnickou literaturu (monografii J. Cejпка o Mahenově knihovnickém odkazu aj.) a příslušné

ročníky časopisů Česká osvěta a Časopis čsl. knihovníků, ale i řadu ročníků Literárních novin, Národních listů a Panoramy, časopisu Družstevní práce (aby objasnila Rambouskovu zmínku týkající se nefungujících plynových kamen v jihlavské knihovně v Kapucínské [dnešní Divadelní] ulici - o potížích s plynovými kamny napsal totiž Mahen v roce 1928 do Panoramy krátkou anekdotu). Při své práci opravila i některé drobné omyly B. Vackové (zejména v datování dopisů) a v poznámkách uvedla, kam je třeba nově přepsané dopisy zařadit do souboru B. Vackové. Již z rozsahu poznámek je zřejmé, že diplomantka Jurášková pracovala velmi svědomitě: samostatně zjistila jména, data narození a úmrtí některých osobností a správně v poznámkách vysvětlila narážky obou autorů na články v České osvětě, názory na spory v ministerstvu školství a národní osvěty atd. Mgr. Jurášková přitom prokázala i dobré znalosti literární historie, protože řada zmínek v dopisech se týká spisovatelů a jejich nově vydaných nebo inscenovaných děl.

Jiří Rambousek

Poznámky

- 1 Srov. Jaroslav TOČÍK, *V jeho ruce se sbíhaly všechny nitky kulturního života*, Jihlavské listy VIII, 1996, č. 84, s. 6. V pěkném a obsažném článku jsou dvě věcné nepřesnosti. St. Rambousek maturoval na gymnáziu v Hradci Králové (nikoli ve Dvoře Králové) a jihlavský koncert E. Destinnové se konal v roce 1923, nikoli 1933.
- 2 Původně jsem se domníval, že alespoň dopisy F. Štorka, jejichž kopie mám od dr. Jiřího Žantovského, bude možno k práci Mgr. Juráškové připojit, a zmínil jsem se o tom i ve svém článku *Diplomová práce o Mahenově korespondenci ve Vlastivědném sborníku Vysočiny*, oddíl věd společenských X/1996 (s. 406 - 407). Ukázalo se však, že to z rozsahových důvodů není možné. Mahenovy a Rambouskovy dopisy Štorkovi mají však vesměs jen pracovní ráz a jsou cenné jenom pro historii Spolku veřejných obecních knihovníků, obecnější kulturní význam nemají.

Mikulovská sympozia. XXIV. MS 1996. Kulturní periodika na Moravě, Mikulov - Brno b. r. [1997], 236 s.

Sborník příspěvků z XXIV. Mikulovského sympozia, jehož vydavateli jsou Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Moravská zemská knihovna v Brně, Moraviapress, a. s., podnik skupiny Goldmann Břeclav, a Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, obsahuje pět hlavních referátů a dvacet pět koreferátů o časopisech historických, kulturních, literárních a národopisných, které byly předneseny v Mikulově ve dnech 17. a 18. října 1996.

První hlavní referát s názvem „jistoty a nejistoty“ (s. 7 - 10) je vlastně krátká úvaha brněnského spisovatele Jana Trefulky o potížích s vydáváním kvalitní literatury v uplynulých desetiletích a o míře nutných kompromisů s tehdejší mocí. O lidské svobodě tvrdí, že „... není konstruována tak, aby mohla žít a přežít osamoceně, bude vždycky svobodou k odpovědnosti, která bude mít své oprávněné limity a svá tabu, v nichž se formuje člověk, který umí brát ohled na jiné. Svoboda, které mne učili už na obecné škole na sklonku první republiky, nebyla svobodou k sebeuspokojení, ale svobodou k pozitivním činům pro celek ...“ Následují příspěvky Tomáše Kubíčka „Literární časopisy šedesátých a sedmdesátých let“ (s. 11 - 17) a Blahoslava Dokoupila „Časopisecké paradoxy: 1956 - 1958“ (s. 19 - 27); ten se zabývá krátkým obdobím „tání“ po II. sjezdu Svazu československých spisovatelů v dubnu 1956. „Hlavní tendence literárního časopisectví meziválečného období na Moravě“ je název článku Jiřího Hájka (s. 29 - 39). Příspěvek Bronislavy Gabrielové a Bohumila Marčáka „Brněnské kulturní časopisy v širších souvislostech“ (s. 41 - 45) si všímá časopisů, které byly tribunou avantgardní umělecké, architektonické (funkcionalismus) a designérské tvorby v meziválečném Brně.

Z kratších článků si všimneme jen těch, které mají vztah k Jihlavsku. Hned v prvním z nich, nazvaném „Knihovnické časopisy na Moravě“ (s. 49 - 52), se Jaromír Kubíček zmiňuje o článku Vladimíra Urbánka Jak vymáhat peníze na knihovny (Osvětový věstník Brněnska, Jihlavska a Uh. Hradiště 1, 1924 - 1925, s. 61 - 63) a také o Spolku veřejných obecních

knihovníků, založeném z iniciativy Jiřího Mahena a jihlavského městského knihovníka Stanislava Rambouska. Zde je nutno poopravit datum a místo vzniku spolku, uváděné J. Kubíčkem (s. 50). Nebyl ustaven na sjezdu osvětových pracovníků v prosinci 1925 v Jihlavě, nýbrž až později, 16. ledna 1927 v Brně (srov. Památce Stanislava Rambouska, Jihlava 1938, s. 21). Padesáti letům Vlastivědného věstníku moravského, v němž najdeme také práce o našem kraji, je věnován příspěvek jeho dlouholetého výkonného redaktora Vladimíra Nekudy (s. 61 - 65). Několik západomoravských časopisů (Horácké listy, Od Horácka k Podyjí, Vlastivědný sborník Vysočiny ad.), na jejichž stránkách se objevovaly nebo objevují také články s etnografickou tematikou, vyjmenovává Richard Jeřábek ve stati „Národopis v moravské časopisecké produkci“ (s. 101 - 107). Příspěvek Jiřího Rambouska „Vitr - ilegální časopis mladých autorů z Vysočiny“ (s. 125 - 132) je stručnějším zněním jeho studie Ilegální kulturní časopis Vitr, která byla publikována v X. svazku Vlastivědného sborníku Vysočiny, oddíl věd společenských (s. 329 - 354), není proto nutné se o něm podrobněji zmiňovat. Časopisem Selský archiv a počátky místních archivů na Moravě se zabývá Ivan Štarha (s. 141 - 147). Selský archiv, založený Vincencem Praskem v Olomouci v roce 1902, vykonal mnoho pro poznání městských, obecních a dalších archivů na Moravě včetně její západní části, zvláště poté, kdy se v roce 1916 ujal jeho vydávání Josef František Svoboda. Až do svého zániku v roce 1922 pak vycházel ve Velkém Meziříčí. V přílohách a ve zvláštní publikační řadě nazvané Listinář přinesl Selský archiv řadu archiválií v jejich plném znění. Poznámka č. 26 upozorňuje na transkripci nálezů a výpovědí jihlavských z nejstarší městské knihy Velkého Meziříčí vedené v letech 1380 - 1561, která byla zveřejněna ve dvou svazcích Selského archivu (sv. 10 z roku 1916 a sv. 15 z roku 1922). V příspěvku Kateřiny Smutné „Publikační činnost Moravského zemského archivu v Brně“ (s. 149 - 154) je velmi cenný seznam všech publikací vydaných archivem v letech 1836 - 1996.

Zájemcům o dějiny žurnalistiky a nakladatelského podnikání na Vysočině vychází vstříc

článek Petra Dvořáka „Nakladatel Emil Šolc a jeho časopisy (Orel, Orlice, Radhošť a Historické rozhledy)” (s. 171 - 175). Emil Šolc se narodil 1. srpna 1861 v Kutné Hoře v rodině knih-tiskaře, knihkupce a později také nakladatele Karla Šolce. Podobně jako bratr Josef, působící v Kladně, vydal se v otcových stopách i Emil. Po studiích na kutnohorské reálce a čtyřleté praxi v Táboře pracoval v několika podnicích v Brně, Olomouci a Praze. V roce 1882 přišel do Jihlavy, odkud odešel po dvouletém působení jako knihkupecký účetní do Telče, kde koupil německý knihkupecký a papírnický obchod, z něhož vbraku vytvořil prosperující český podnik. Už v červnu 1885 začal vydávat čtrnáctideník Orel, jehož cílem bylo přispět k hmotnému a národnímu povznesení jihozápadní Moravy; od března 1886 začal vycházet další čtrnáctideník Orlice s politickým zaměřením. Největší počet článků pro oba časopisy napsal jejich iniciátor, profesor vyšší zemské reálky v Telči a literární kritik Leandr Čech, ze známých osobností do nich přispívala ještě Františka Stránecká nebo student reálky Václav Jebavý, pozdější básník Otokar Březina. Místo úředně zastavené Orlice začal Šolc od prosince 1889 vydávat literárně zaměřený čtrnáctideník Radhošť. Po roce zákazu bylo v listopadu 1890 obnoveno vydávání Orlice. Na žádost jihlavských Čechů přenesl Šolc Orla i Orlici v roce 1892 do Jihlavy, ale ještě koncem téhož roku je zastavil. Od 10. prosince 1892 na ně navázal týdeník Jihlavské listy, vydávaný JUC. Janem Mášou, který působil od

konce roku 1890 u Šolce jako odpovědný redaktor Orla a Orlice. V letech 1898 - 1902 vydával Emil Šolc svůj poslední telčský časopis Historické rozhledy, jenž byl zaměřen hlavně na školní mládež. Jeho obsah měl doplňovat výuku dějepisu a vlastivědy. Delší články seznamovaly čtenáře s jednotlivými městy, obcemi, hrady, zámky, kláštery a poutními místy v českých zemích a na Slovensku, kratší se týkaly českých dějin, přinášely pověsti, různé historické zajímavosti nebo představovaly osobnosti české historie. Časopis měl zcela zjevnou výchovnou tendenci. Autory článků byli především učitelé, mezi nimiž najdeme řadu známých jmen (Jan Tiray, Alois Josef Pátek, Břetislav Rérych a mnoho dalších). Po roce 1902 se Šolc věnoval pouze vydávání knih, především beletrie a praktických příruček pro učitele a žáky. Roku 1911 odešel do Prahy, kde se stal majitelem nakladatelství Rudolfa Storchy v Karlíně. V posledních letech svého života se věnoval převážně veřejné práci ve stavovských organizacích a různých spolcích. V letech 1918 - 1928 vykonával funkci předsedy Svazu knihkupců a nakladatelů republiky československé. Zemřel 16. srpna 1931.

Ve sbornících Mikulovská sympozia, přinášejících příspěvky z celé Moravy, se najde řada zajímavých informací z Jihlavska. Platí to i o posledním svazku. Nebylo by proto správné tyto sborníky opomíjet.

Vlastimil Svěrák